

Cathrine Johansen Rønningen
NTNU forarbeid vår 2014

Veileder: Bjørn Otto Braaten

OPPSUMMERING AV FORARBEID

OPPGAVE

Å tegne et observatorium for kontemplasjon, refleksjon og ettertanke fordi vi lever i en tid med et økende behov for ettertanke rundt det å være menneske, en refleksjon rundt tiden vi lever i nå og hvilke spor vi ønsker å sette etter oss. Et prosjekt som er en kritikk og motsvar til mye av dagens byggeri og stressende hverdag med mye ytre teknologisk støy.

"Den tidløse oppgaven til arkitektur er å skape legemliggjorte og levende eksistensielle metaforer som konkretiserer og strukturerer vår væren i verden."

Pallasmaa, The Eyes of the Skin

PROBLEMSTILLING

Hvordan kan arkitektur være en forsterkende faktor av opplevelse av den nordnorske naturen på en slik måte at det også påvirker mennesker på et dypere, ubevisst plan så vel som et konkret, fysisk overflateplan?

TEMA

Mennesket og arkitekturen - refleksjon rundt the Eyes of The Skin og hvordan vi sanser verden

og våre omgivelser og hvordan delene påvirker hverandre.

Mennesket og landskapet - refleksjon rundt landskapsforståelse og mennesket i samsvar med landskapet. Er vi et objekt i landskapet eller er vi en naturlig del av landskapet?

MÅL

Å skape legemliggjorte og levende eksistensielle metaforer som konkretiserer og strukturerer vår væren i verden.

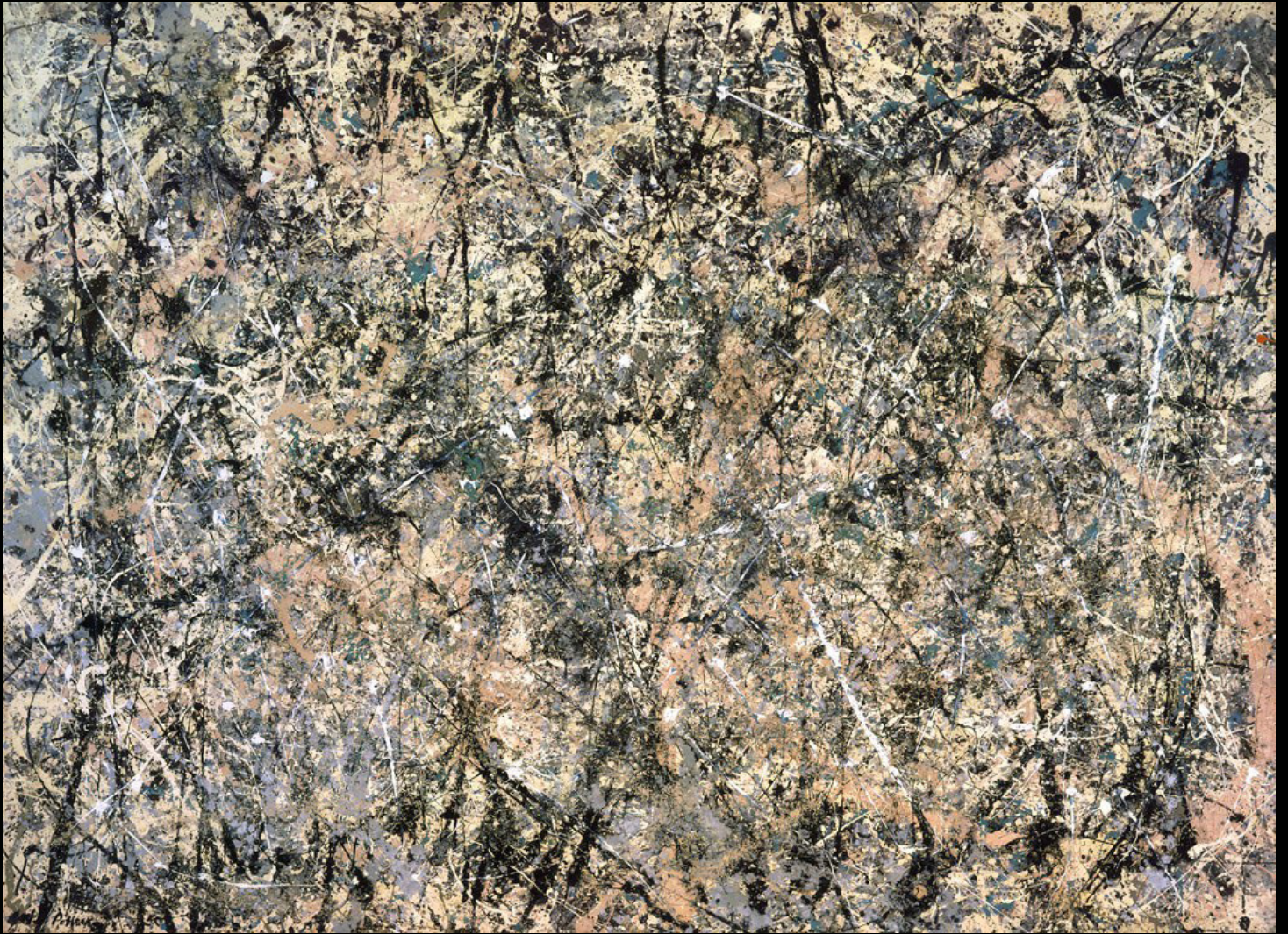

“

et sted å bare være
seg selv
til stede
her og nå
ute
i
naturen

et sted å være
i
et punkt
som prikken
over
i'en,
men
mellom jord og himmel.

Cathrine

Lavender Mist, Jackson Pollock (1950)

INNHold

INNLEDNING		PROGRAM	34
visjon og motivasjon	6	STED	
OPPGAVEN		det nordnorske kystlandskapet	45
mål med oppgaven	8	nordlyset og midnattsolen	48
subarktisk	8	tomt i, ii, iii, iv, v, vi	51
problemstilling	9	OPPSUMMERING	
FUNKSJON		strategi og metode	66
observatorium	10	fremdriftsplan	68
oppsummering	14	forslag til innlevert materiale	73
TEMA		TID FOR ETTERTANKE	76
mennesket og arkitekturen	19	kilder	80
mennesket og landskapet	27		

INNLEDNING

VISJON OG MOTIVASJON

Fra jeg var et lite barn, har jeg alltid hatt en sterk fasinasjon for stjernehimmelen, nordlyset og naturen. Jeg kan huske episoder der jeg har drømt meg bort og langt vekk bare ved å ligge ute i kulden, i skogen og titte oppover på det uendelig store som vi vet så lite om. Det er som om man mister begrepet om tid og sted og bare lar seg flyte med rommet og stjernehimmelen. Vi vet ikke om alt det som befinner seg der ute. Det er både mystisk, spennende og litt skremmende på samme tid.

Historier, myter og sagn om uforklarlige hendelser i naturen er alltid blitt fortalt og videreført i generasjoner. Historier som minner oss på å vise respekt for naturen og våre omgivelser. Mine besteforeldre brukte fortelle slike historier til meg da jeg var liten. En historie som jeg husker veldig godt handler om huldra; om folk, i dette tilfellet unge menn, som hadde vært borte i dagevis, og kom tilbake og fortalte at de hadde vært i skogen, møtt på den vakre huldra med blå hale og invitert med hjem til henne for å spise blå grøt. En annen myte jeg har blitt fortalt handler om at man skal vise respekt for det dansende nordlyset. Er man ute en kald, mørk vinterkveld og

terger nordlyset så kan det komme å ta deg. Det å bli fortalt slike ting i ung alder er noe som setter sitt preg. Jeg har gått fra å være redd nordlyset til å fortsatt ha en slags ærefrykt ovenfor selve fenomenet i dag. Det å være ute i naturen har jeg generelt stor respekt for. Man vet jo ikke hva slags vesener som skjuler seg i naturen.

Spennigen ligger i det ukjente, mystiske, og magiske med naturen. Det er fenomener man ikke har kontroll over, men som skjer uansett og som er tidløst og vakkert. Dette er min motivasjon for å ta diplom. Spenningen og interessen ligger i forholdet mellom mennesket, naturen og den menneskeskapte arkitekturen, hvor arkitekturen er tenkt som en metafor for vår eksistens. Spørsmålet blir da; hva handler arkitektur om? Hva er arkitektens egentlige oppgave?

For meg handler det å skape arkitektur om å skape en ramme rundt en tilstand eller et fenomen som forsterker fenomenet eller tilstanden. Rett og slett å iscenesette følelser som forsterker opplevelser i form av noe fysisk og konkret. Det handler om å forstå hvordan mennesker oppfatter verden og seg selv i verden som en del av naturen og i en gitt sammenheng samtidig som arkitekturen også skal reflektere over og speile tiden vi lever

i. Spenningen med å skape ligger i det allerede eksisterende grunnlaget og den utenkte tanken om det som kan bli til noe vi enda ikke helt vet hva er.

ARKITEKTUR ER PERSONLIG INNLEVELSE

Av erfaringer jeg har gjort meg i løpet av studietiden, har jeg oppdaget at for at jeg skal klare å ha en motivasjon og en sterk glød rundt prosjektet, krever det at jeg henter inn og legger til noe personlig i den kreative prosessen. Det handler om å tillegge ting betydning for å fremprovosere og sette igang en kreativ prosess. Rett og slett å holde seg inspirert av små abstrakte ting, det være seg alt fra kunstverk til skjønnlitteratur, personlig minne eller en romantisering av et naturfenomen, til noe som er betydningsfullt for meg. Tidligere har jeg prøvd å holde en avstand til prosjektene mine, men resultatet har dog blitt deretter, en manglende innlevelse og mer stress og slitenhet enn motivasjon og glede rundt prosjektet. Av den grunn ønsker jeg å utnytte den siste muligheten jeg har på studiet til å gjøre et prosjekt på det personlige, intuitive plan, og tillegge prosjektet en personlig betydning for et spenningsfelt i arkitekturen som jeg brenner for og interesserer meg for. Undersøke sammenhengen og interaksjonen mellom mennesket og omgivelsene, mennesket i landskapet, og det å skape rom som

bare er det de er, helt stille, uten at det trenger å være noe mer enn et helt naturlig bakteppe hvor mennesker kan leve sine liv.

Arkitektur handler mye om å dekke de helt grunnleggende behovene. Behovet for å av og til kunne trekke seg tilbake og beskytte seg fra omgivelsene. Samtidig er det veldig lett at vi pakker oss inn i lover og regler som gjør at vi ikke lenger har kontakt med naturkreftene. Hvor lite skal til for å forsterke en opplevelse av naturen i naturen?

I dette prosjektet ønsker jeg å skape arkitektur som ikke bare beskytter oss fra naturfenomener, men som også forsterker. I dette prosjektet skal de som besøker det kjenne at de lever, og de skal kjenne på kroppen hvor de er i verden. Jeg ønsker å skape et prosjekt som er min fortolkning av den nordnorske naturen oversatt til arkitekturens språk.

OPPGAVEN

MÅL MED OPPGAVEN

Jeg skal tegne et observatorium som inviterer mennesker til å få en sterkere opplevelse av den subarktiske naturen gjennom arkitekturens språk. Hovedfokuset vil være nordlyset, stjernehimmelen og det naturlige lyset. Det er et ønske at prosjektet skal forsterke opplevelse av sommer og vinter i nord; fremheve den sterke kontrasten mellom midnattssol og mørketid.

Selve målet med oppgaven er å gi mennesker mulighet til å komme nærmere naturen, og virkelig føle at vi er en del av naturen og det subarktiske landskapet. Tanken er at dette vil kunne gi en større forståelse for natur, landskap og omgivelser, hvordan vi påvirkes av våre omgivelser og hvordan omgivelsene påvirker oss, både bevisst og ubevisst. Prosjektet kan tenkes som en refleksjon rundt hvor avhengig vi er av naturen på et helt grunnleggende eksistensielt nivå.

SUBARKTIS

Subarktis er regionen på den nordlige halvkule av jordens overflate, og grenser til Arktis. Subarktiske regioner ligger på lengdegrader mellom 50°N - 70°N, og inkluderer landområdene rundt Island, Alaska, Canada, Sibir, nordlige deler av Skottland

og England og nordlige deler av Skandinavia. Det har vist seg at miljøproblemer lokale steder i verden også påvirker de polare områdene i særlig stor grad. I følge en analyserapport fra SSB, *statistisk sentralbyrå 2007*, finner man i nordområdene nedfall av kvikksølv fra kullforbruk i Asia i tillegg til andre miljøgifter. En annen utfordring er klimaproblemene som per dags dato har vist seg å gi sterkere utslag på høyere breddegrader. Subarktis er et svært sårbart naturområde med mye uberørt natur. Området er derfor også svært ettertraktet for sine uberørte naturressurser til ressursutvinning av fossilt brennstoff, fisk og skog. Faren er skadene og forurensning slik utvinning medfører i et område som allerede er i stor endring på grunn av miljøforurensinger verden over.

Hvordan kan man som arkitekt tilnærme seg miljøutfordringene i området gjennom et arkitektonisk svar? Hvordan kan arkitektur være en kilde til forståelse av sammenhengen mellom mennesket og naturen, og hvordan delene påvirker hverandre?

Det er et ønske å finne en annen måte å tilnærme seg miljøspørsmålet rundt det subarktiske området. Målet er å tenke miljø og helse ut fra et

grunnleggende menneskelig ståsted. Det handler om å sette fokus på det som allerede finnes, men som ikke alltid er like lett å se; tilrettelegge for en sterkere opplevelse av naturen for mennesket i naturen.

PROBLEMSTILLING

Hvordan kan arkitektur være en forsterkende faktor av opplevelse av den nordnorske naturen på en slik måte at det også påvirker mennesker på et dypere, ubevisst plan så vel som et konkret, fysisk overflateplan?

Tanken er at ved å invitere mennesker til å se innover i seg selv, vil det få ringvirkninger utover i den store helheten. Uansett hvor klisjé det kan høres ut så tror jeg personlig at hvis verden skal bli et bedre sted, må man starte med å få det bedre i seg selv, og det er det jeg med denne oppgaven ønsker å sette fokus på.

FUNKSJON

OBSERVATORIUM

Jeg vil tro at det de fleste forbinder med et observatorium er tilknyttet en vitenskapelig, astronomisk studie av stjernehimmelen og andre spesifikke observasjoner rundt et gitt naturfenomen f. eks nordlys. Det finnes flere typer observatorier som knytter seg til flere aspekter ved naturen og ikke bare det astronomiske, vitenskapelige fokuset. I følge *Det Store Norske Leksikon* er et observatorium et anlegg med instrumenter for astronomiske og geofysiske observasjoner, altså himmelske eller jordiske fenomener. Observatorier kan deles inn i fem typer; astronomiske, klimatiske/ metrologiske, geologiske, oseaniske og vulkaniske observatorier. Hver av de forskjellige typene observerer naturfenomener ut fra det navnet tilsier.

Observatorier, slik vi kjenner dem, har eksistert i tusenvis av år. De første typer observatorium ble brukt til veldig praktiske formål som å observere fiendens bevegelser i krig, guide skip langs kysten (fyrtårn) og selvfølgelig observatorium som nevnt ovenfor og da spesielt for astronomiske formål. Det bygges fremdeles observatorier, men de fleste bygges ofte kun for det vitenskapelige og teknologiske formålet; bygninger for maskiner og

ikke mennesker. Et eksempel på dette er Keck Observatory på Hawaii. Samtidig, finnes det arkitekturprosjekter som er tenkt som observatorier for mennesker og ikke maskiner. Dette gjelder blant annet et prosjekt av Rintala Eggertson Arkitekter som har tegnet Forest Observatory i Kyushu, Japan. I den sammenhengen kan man si at funksjonen grovt sett kan deles inn under to hovedtyper observatorier. På den ene siden av skalaen finner man det helt vitenskapelige konkrete observatoriet, ofte forbundet med tekniske instrumenter tilknyttet forskning. På den andre siden har vi en type observatorium som går på det mer allmenmenneskelige aspektet, observatorier som fremmer eller forsterker en opplevelse av naturen.

Observatorium er en bygningstypologi man ikke ser hver dag, og det er det som kanskje gjør den så spennende å jobbe med. Etter min mening er et observatorium et sted der man skal få mulighet til å observere noe, det kan være et bestemt naturfenomen så vel som stjernenes plassering på himmelen eller nordlyset. I dette kapittelet vil jeg derfor komme nærmere inn på hva et observatorium er, hva det kan være og hvilken sammenheng det har med min oppgave. Videre vil jeg også komme inn på referanseprosjekter

tilknyttet denne funksjonen, både vitenskapelig konkret, men også observatorier med en mer humanistisk tilnærming.

FORHISTORISKE OBSERVATORIER

Siden menneskets urtid, har vi alltid hatt en fasinasjon for stjernehimmelen og det uendelige store som vi ennå den dag i dag ikke vet alt om. Mennesket har i den forbindelse alltid hatt et behov for å undersøke fenomener nærmere, vi er nysgjerrige vesener som har lyst til å vite og forstå. En av tidenes første observatorier som noen gang er bygget er Stonehenge fra neolittisk tid, ca. 3000-2000 f. Kr. Nå er det ingen som vet helt sikkert Stonehenge sin egentlige funksjon, men noen forskere mener at det kan tenkes at

strukturen var bygget for å observere stjernene og tilbe solgudene. Altså kan det tenkes at monumentet hadde et rituell- religiøst aspekt tilknyttet funksjonen observatorium. Et annet tidlig observatorium fra neolittisk tid er Goseck sirkelen i Goseck i Tyskland. Forskere mener at denne strukturen, som Stonehenge, kan ha en sammenheng med astronomiske og astrologiske observasjoner spesielt tilknyttet studier av solen.

De tidligste vitenskapelige og forskningsbaserte observatorier vi kjenner til finner vi imidlertid fra oldtiden hos araberne og perserne (Ibn Junis, Nasir-Eddin).

På 1500-tallet oppførte vitenskapsmannen og astronomen Tycho Brahe to observatorier (Uraniborg og Stjerneborg) på øya Hven utenfor Danmark. Utover og på midten av 1600-tallet ble det i Paris og Greenwich etablert observatorier av vitenskapelig art som fremdeles eksisterer og er i drift den dag i dag. Det var ikke før på slutten av 1700-tallet at observatorier tilknyttet universiteter og rene forskningssentre ble bygget og plassert i tilknytning til byene. Mange av disse observatoriene er nedlagt i dag på grunn av dårlige observasjonsforhold fra lysforstyrrelser,

forurensing og støy. Observatoriet i Oslo var i drift fra 1833 til 1934.

Etter hvert fant man ut at den beste plasseringen av observatoriet var på et øde sted langt unna eksterne lyskilder, og gjerne på fjelltopper unna tåke og skyer. Disse typene observatorier som nevnes her er observatorier tilknyttet en eller flere astronomiske instrumenter som teleskoper, altså er dette rene forskningsobservatorier.

JANTAR MANTAR

Et interessant observatorium er Jantar Mantar i Jaipur i India som er på UNESCO's verdensarvliste.

Anlegget ble bygget på 1700-tallet. Det som er interessant ved dette observatoriet er at anlegget ble bygget for observering av astronomiske posisjoner med det blotte øyet, altså for folk som kanskje ikke hadde så mye kunnskap om stjernehimmelen, men som bare var interessert. Anlegget består av 20 faste, monumentale instrumenter i mur. Instrumentene er en etterlikning av teleskopene og andre astronomiske instrumenter. Anlegget består av i alt 12 instrumenter, plassert etter de tolv stjernetegnene i den astrologiske zodiak.

SONGSHAN

På UNESCO's verdensarvliste finner man også det historiske monumentet, det hellige fjellet Songshan i Denfeng i Kina. Området er datert helt tilbake til Paleolitikum, altså tidlig steinalder, hvor det er funnet spor etter menneskelig aktivitet. Det ble sagt at dette var senteret for jord og himmel, og det eneste stedet i verden som var velegnet for nøyaktige astronomiske observasjoner. I dag er det ingen som vet helt sikkert Denfengs egentlige plassering, men forskerne mener at det ligger sør for fjelltoppene Shaoshi og Taishi som er en del av fjellet Songshan. Songshan ble sett på som sentrumet der jord møter himmel. Her foregikk

religiøse ritualer. Det er også i området rundt fjellet at observatoriet er plassert.

KIELDER OBSERVATORY

Et eksempel fra et observatorium tegnet i vår tid er Kielder Observatory i Northumberland, England, og er tegnet av Charles Barclay Architects. Prosjektet er designet for både vitenskapsmannen og menigmann som er interessert i astronomi. Observatoriet består av to permanente teleskoper.

SKIBOTN OBSERVATORIUM

I Skibotn i Troms finner man et observatorium med det største optiske teleskopet i Norge. Observatoriet som tilhører Universitetet i Tromsø har i hovedsak vært brukt til forskning, undervisning og testing av utstyr.

FOREST OBSERVATORY

En annen type observatorier som er relevant i forhold til dette prosjektet er observatorier tilknyttet en eller flere naturfenomener gjennom en interaksjon med mennesker som ikke behøver å ha noen utdanning for å observere, men bare interesse for naturen. Da tenker jeg observatorier designet i vår tid som ikke bare er tenkt til forskningsformål, men også som en ren

opplevelse. Et eksempel på et slikt observatorie er Forest Observatory tegnet av Rintala Eggertson Arkitekter. Forest Observatory ligger i skogen i Kyushu i Japan, og er et utendørs museum. Prosjektet er designet for å la besøkende få observere naturen på en annen måte. Det er en invitasjon til å sitte ned og lytte, og på den måten hjelpe oss til å forstå naturen. Prosjektet tar opp lydene fra skogen og gir ly for persepsjon. Det indre rommet er et lukket, akustisk rom som tilrettelegger for stille konversasjon. Konseptet er basert på en observasjon av at å hviske noen

ganger har en sterkere effekt enn å snakke høyt.

OPPSUMMERING

Ut fra disse eksemplene kan observatorium deles inn under to hovedkategorier. Vi har observatorier bygget for helt konkrete vitenskapelige forskningsformål, ofte med tekniske instrumenter i fokus. På den andre enden av skalaen har vi observatorier til religiøse/rituelle formål som Stonehenge og observatoriet i Goseck.

Under vår tid finner vi prosjekter der observatoriet er tolket på en mer menneskelig måte hvor enkeltmennesket uansett profesjon og kunnskaper blir invitert til å møte naturen gjennom et arkitektonisk språk f. eks. Forest Observatory av Rintala Eggertson Arkitekter. I sammenheng med min oppgave er det i dette feltet jeg finner inspirasjon til diplomten. Det å la enkeltindivider komme nærmere det omkringliggende naturlandskapet de befinner seg i tror jeg kan være bra for både kropp og sjel. I dagens stressende samfunn med stort ytre støy og karrierejag tror jeg, det er et økende behov for steder som inviterer mennesker til å sitte ned, lytte og bare være i omgivelsene. I hverdagens kjas og mas er det lett at man glemmer å ta seg tid til dette, å lytte til omgivelsene og samtidig seg selv. Et observatorium kan derfor tenkes å være

et sted, en struktur som inviterer til observasjoner av naturfenomener for folk flest som har et ønske om å være i naturen. Funksjonen kan i dette tilfellet forstås som arkitektur der målet er at mennesket skal få mulighet til å oppleve en direkte interaksjon med seg og naturen. Det sanselige vil derfor være et særlig viktig aspekt ved et slikt prosjekt, i tillegg til forståelsen av tomt og landskapet hvor prosjektet er plassert.

The Deep, Jackson Pollock (1953)

TEMA

MENNESKET OG ARKITEKTUREN
MENNESKET OG LANDSKAPET

MENNESKET OG ARKITEKTUREN

Hva skjer egentlig i møtet mellom mennesker og omgivelsene? Hvordan oppfatter og forstår vi den ytre fysiske verden ut fra en indre psykisk verden? Med utgangspunkt i Juhani Pallasmaas *The Eyes of the Skin* vil jeg i dette kapitlet reflektere over hvordan mennesker sanser sine omgivelser, og henter inn informasjon fra omverdenen. Til slutt vil jeg diskutere emnet i en kort oppsummering der jeg beskriver temaets sammenheng med min oppgave.

PERSEPSJON

Menneskene forstår sine omgivelser og verden gjennom sansene. I følge *Det Store Norske Leksikon* forekommer sanseoppfatning eller persepsjon når menneskets sanseorganer påvirkes eller blir stimulert av omgivelsene på en eller annen måte (lyd, smak, lukt etc.). Samtidig som en ytre stimuli finner sted må også sansingen være gjenkjennelig i indre kognitive strukturer der den ytre påvirkningen kan passe inn. De indre kognitive strukturene styrer opptaket av informasjonen fra sansene. Dermed kan man si at sanseoppfatning er avhengig av hvordan vi og sanseorganene fungerer sammen så vel som hvordan omgivelsene egentlig er. Ut fra dette kan man forstå persepsjon som noe individuelt. Verden oppfattes ut fra et indre individuelt perspektiv, ut fra tidligere erfaringer

gjennom livet. Verden oppfattes fra et personlig ståsted som ikke trenger å være likt for alle. En stor mengde av det sansene oppfatter lagres i vårt ubevisste. Vi klarer ikke å hente inn all informasjonen fra sansene bevisst, men vi henter likevel inn informasjonen som er lagret i vårt ubevisste. Denne informasjonen kan komme til uttrykk i kroppen som en plutselig reaksjon på noe, for eksempel en følelse av angst, ubehag eller glede som vi ikke vet hvor kommer fra, det bare dukket opp.

“My body is truly the navel of my world, not in the sense of the viewing point of the central perspective, but as the very locus of reference, memory, imagination and integration.”

Juhani Pallasmaa

MENNESKET ER VERDENS NAVLE

Å forstå verden ut fra en selv krever omgivelser som metter mer enn bare det visuelle inntrykket. I *The Eyes of the Skin* uttrykker Pallasmaa en bekymring over arkitekturens utvikling. Pallasmaa mener at mye av nåtidens arkitektur er skapt med fokus på det visuelle, og de resterende sansene har

ofte blitt nedprioritert. Til syvende og sist handler ikke arkitektur bare om å skape noe som ser fint ut, men det skal også tilfredstille andre sanser og dermed trigge fantasien og forestillingsevnen.

SYNET

I følge Pallasmaa er alle sansene like viktige. Synssansen på lik linje med andre sanser, henter inn informasjon i samhandling med de andre sansene. Dette gjør at vi ikke bare tolker omgivelsene ut fra hva vi ser, men også ut fra lukt, akustikk, bevegelse og stemning. Ved hjelp av alle sansene danner vi et helhetlig bilde på omgivelsene. I *The Eyes of the Skin* er synet beskrevet som sansen for distanse og separering. Berøring er sansen for intimitet og nærhet. Vi har en tendens til å lukke øynene ved veldig følelsesladede opplevelser, for eksempel når vi hører på musikk, kjærtegner våre kjære eller dagdrømmer. Dype skygger og mørke rom er viktige for å tone ned den visuelle skarpheten og trigge fantasien og forestillingsevnen. Vi trives best i omgivelser der vi kan gjemme oss litt bort og velge om vi vil være synlige eller ikke. I følge Pallasmaa har god arkitektur en klar differensiering mellom lys og skygge, verken for mye eller for lite av det ene er bra.

AKUSTIKK

Synet isolerer, men lyd innlemmer, synet er retningsbestemt og lyd er alle retninger. Synet er eksteriørt, men lyden skaper en opplevelse av noe interiørt. Hørselssansen er en mottakende sans. Bygninger reagerer ikke på vårt blikk, men de returnerer lyder tilbake til våre ører. Walter Ong sier at den sentrerte handlingen til lyd påvirker menneskets sansing av kosmos. Ved hjelp av lyden opplever vi dybden i rommet, og lyden omfavner oss med i en større helhet.

Den meste essensielle auditive erfaringen skapt av arkitektur er stillhet. Arkitekturen presenterer konstruksjonprosessens dramaturgi stilnet til materie, rom og lys (f. eks sakrale rom som kirker, moskeer, kloster). I følge Pallasmaa er en sterk arkitektonisk opplevelse noe som stilner all eksteriør lyd, og det setter fokuset på vår eksistens. Som med all kunst, gjør arkitekturen oss oppmerksom på vår fundamentale ensomhet. Tiden vi lever i har mistet litt av denne stillheten. Vi har hele tiden så mye å gjøre at vi bare tenker på nåtiden og glemmer det å ta to skritt tilbake og lytte til oss selv og omgivelsene. Tiden mister sin varighet, og dermed mister vi vårt selv satt i en historisk helhetlig sammenheng. Vi glemmer å være tilstede i våre

liv. Arkitekturen frigjører oss fra nåtiden og lar oss erfare den sakte, legende flyten av tid. Arkitekturen setter oss i kontakt med historien og det som har vært, tiden står stille. Tid og rom er forbundet med hverandre gjennom stille rom mellom voldsomme søyler, og det lar oss forstå og sanse vår eksistens.

LUKT

Luktensansen er den sterkeste av alle sansene, og den trigger hukommelsen. Ethvert hjem har sin egen unike lukt, og en spesiell lukt kan gjøre at vi opplever rommet på nytt selv om vi helt har glemt det visuelle inntrykket av rommet. Nesen gjør at øynene husker. Materialitet spiller en viktig rolle for lukten i en bygning. Ekte naturlige materialer som stein, tre, leire avgir lukt og har en positiv effekt på innemiljøet i motsetning til kunstige materialer.

BERØRING

Hender er en komplisert organisme med egne ønsker, følelser, humør og beskjefthelser (Rainer Maria Rilke, essay om Auguste Rodin). Man tenker gjennom hendene, i følge Heidegger. Huden leser teksturen, vekten, densiteten og temperaturen av materien. Når man ankommer et hus er førsteinntrykket av huset å ta i dørhåndtaket, akkurat som man håndhilser på bygningen før man

går inn.

Det å berøre svaberg oppvarmet av solen med bare føtter er en svært helende opplevelse der mennesket blir en del av naturens syklus. I *The Eyes of the Skin* mener Pallasmaa at det er en sterk identitet mellom naken hud og fornemmelsen av hjem. Erfaring av hjem er en essensiell intim erfaring av varme. Varmen rundt et ildsted er et rom for ultimat komfort og intimitet. Det er noe helt annet å kjenne varmen fra å bare se den.

SMAK

Det visuelle blir overført til smak gjennom noen bestemte farger og delikate detaljer som vekker den orale sansen. Delikate, polerte steinoverflater sanses av tungen. I følge Pallasmaa oppstår vår sanselige erfaring av verden først og fremst gjennom munnens interiør. Luis Barragahns prosjekter vekker ofte smakssansen, med vakre fargerike overflater. Pallasmaa mener at arkitektoniske erfaringer og opplevelser skal bringe verden inn til den mest intime kontakten med kroppen noe som skjer ved å vekke smakssansen.

KROPPSLIG IDENTIFIKASJON

Autensiteten til den arkitektoniske opplevelsen er

grunlagt i det tektoniske språket til bygningen og det å konstruere noe for sansene. Vi måler verden ut fra vår kroppslige eksistens samtidig som verden dermed artikuleres og ordnes rundt kroppen. Vi er i konstant dialog med våre omgivelser og det er umulig å løsrive selvet fra dens romlige eksistens. Det forekommer hele tiden en interaksjon mellom kroppen i møte med kunst og arkitektur. Man kan se på kunsten som en annen person man konverserer med i møtet med kunstverket. Vi projiserer våre følelser inn i kunstverket og møter oss selv i kunsten. Slik er det også i møtet med andre mennesker, vi projiserer en del av oss selv i møtet med den andre. Å oppleve et kunstverk er en privat dialog mellom verket og betrakteren. Betrakteren projiserer og tillegger verket egen betydning ut fra sitt følelsessystem.

"Art is made by the alone for the alone"

Cyril Connolly

ARKITEKTUR FOR SANSENE

Ved siden av den rådende arkitekturen for øyet, er det også en haptisk arkitektur for musklene og huden. Det er arkitektur som lar oss kjenne igjen lyder, lukter og smaker. I følge Pallasmaa er

Le Corbusiers arkitektur et eksempel på arkitektur som favoriserer det visuelle. Frank Lloyd Wrights og Alvar Aaltos arkitektur derimot er eksempler basert på en full gjenkjennelse av den kroppslige menneskelige tilstanden og instinktueller reaksjoner gjemt i ubevisstheden. I dag finner vi dette hos arkitekter som Steven Holl og Peter Zumthor.

Den primitive mann i forhistorisk tid brukte kroppens dimensjoner og proporsjoner da han bygget sitt først hjem. De essensielle evnene til å lage et bosted i tradisjonelle kulturer er basert på visdom og kunnskap om kroppen lagret i den haptiske hukommelsen. Slike evner var ikke noe man lærte gjennom teori, men gjennom egen erfaring. Kroppen vet og den husker. Arkitektonisk mening kommer fra arkaiske responser og reaksjoner som kroppen husker og sanser. Arkitekturen responderer ikke bare på vår funksjonelle, intellektuelle, sosiale nåtidsbehov, men det er også viktig å huske på våre iboende primitive behov som ligger latent i kroppen fra den tiden vi var jaktere og sankere. Følelsen av komfort, beskyttelse og hjem er noe som ligger iboende i kroppen fra generasjoner tilbake. Samtidig er det viktig at arkitekturen ikke bare handler om funksjonell, kroppslig og sanselig komfort, men at den også utfordrer oss. Distanse,

motstand og spenning må opprettholdes i relasjon med program, funksjon og komfort.

BILDER PÅ HANDLING

Kroppen beveger seg gjennom rom. Arkitektur er rammer rundt for en eller flere handlinger. Arkitektur handler om bevegelse og tilhører verb. En meningsfull arkitektonisk opplevelse er derfor ikke bare en serie med billedlige visualiseringer, men heller en helhetlig kroppslig og sanselig opplevelse der vi gjør ting. Hjemmet for eksempel er strukturert med forskjellige handlinger som å lage mat, sosialisere, lese, lagre, sove, og ikke strukturert rundt visuelle elementer. For eksempel brukte den kjente arkitekten Alvar Aalto verb når han snakket om arkitektur. Han snakket om det å entre et rom, og handlinger rundt dette, han nevnte aldri hvordan rommet så ut visuelt. Moderne arkitekturteori har hatt en tendens til å betrakte rom som et immaterielt objekt med materielle overflater i stedet for å forstå rom som dynamiske interaksjoner og interrelasjoner med brukerne.

KROPPENS MIMIKK

En ekte musiker spiller seg selv og ikke instrumentet. Musikken er noe som naturlig kommer til uttrykk uten at musikeren tenker over det. Kroppen vet hva

den skal gjøre og gjør det. På samme måte, under designprosessen, setter arkitekten seg inn i en kontekst og føler gjennom kroppen bevegelse, balanse og skala. Når det ferdige bygget interagerer med brukeren, er det en speiling på det kroppslige sansende til arkitekten. Arkitekturen kommuniserer fra arkitektens kropp direkte til den som opplever arkitekturen kanskje århundrer senere. Å forstå arkitekturens skala impliserer en ubevisst måling gjennom ens egen kropp. Vi føler velbehag og beskyttelse når kroppen finner sin resonans i rom.

ARKITEKTURENS OPPGAVE

"Den tidløse oppgaven til arkitektur er å skape legemliggjorte og levende eksistensielle metaforer som konkretiserer og strukturerer vår væren i verden"

Pallasmaa, *The Eyes of the Skin*

All kunnskap og erfaringer vi gjør gjennom arkitektoniske opplevelser ligger i kroppen. Denne informasjonene er samlet opp gjennom vårt sanseapparat, og det er noe som skjer hele tiden og som vi ikke kan kontrollere bevisst. Det hjelper

oss å identifisere oss selv med omgivelsene og hvem vi er i verden. Arkitektur er kunsten å forene oss med verden i en dialog mellom omgivelsene og våre sanser. Vi må forstå hele den menneskelige tilstanden for å kunne skape god arkitektur, både det bevisste og det ubevisste, våre sanser, hvordan kroppen fungerer i relasjon med våre sanser og det rundt oss, mentalt og fysisk.

OPPSUMMERING

Med utgangspunkt i sitatet over, vil min oppgave være en undersøkelse i hvordan vi som arkitekter kan skape *eksistensielle metaforer som konkretiserer og strukturerer vår væren i verden*. Et stort tema, beskrevet gjennom svulstige og fine ord. Spørsmålet blir da hvordan konkretiserer man slike svulstige beskrivelser? Tar ikke all arkitektur utgangspunkt i hvordan vi sanser? Hvordan kombinere det med et observatorium?

Som beskrevet tidligere vil funksjonen ikke bare ha en ytre verdi, men også et fokus innover på enkeltmennesket. Dermed blir det viktig å skape arkitektur som virkelig tar for seg menneskene som skal bruke bygningen. Dette er et prosjekt som krever en sterk innlevelse, helt ned på detaljnivå og det krever en sterk forståelse for hvordan vi sanser

vår verden. Det handler om å kombinere synet med andre sanseaspekt slik at synet og det visuelle i arkitekturen ikke blir enerådene, men samsvarer med de andre sansene. Av den grunn er det ulike aspekter som vil være viktig for dette prosjektet. Konkret oppsummert vil dette være:

- en lek mellom lys og skygge, for å fremheve lyset må man ha mørke
- akustikk og gjenklang i samspill med materialer, samspill mellom stillhet og ulike lyder; ekko fra mennesker, lyder fra vind og vær
- proporsjoner og skala i rom i forhold til menneskelige mål, spille på kontraster mellom åpent og lukket, innadvendt og utadvendt
- berøring, materialitet, taktilitet, hvordan kjennes underlaget mot føttene? hvordan kjennes materialet? kontraster mellom varmt og kaldt, hardt og mykt
- hva slags handling skal arkitekturen legge til rette for? hvilke opplevelser? hvilke verb finner du i dette prosjektet?

Grøtford, Kvaløya

MENNESKET OG LANDSKAPET

Landskapet er noe gitt, noe som alltid er og alltid har vært. Hvordan forholder mennesket seg til landskapet? Hvordan tilpasser vi oss våre omgivelser og hvordan påvirker omgivelsene oss? I dette kapitlet vil jeg gå gjennom ulike typer landskapsbegreper og min forståelse av dette. Videre vil jeg diskutere i oppsummeringen hvordan temaet hører sammen med diplomprosjektet.

LANDSKAPSFORSTÅELSE

Landskap er et vidt begrep som brukes om forskjellige typer landskap gitt forskjellig betydning og mening. Vi har for eksempel kulturlandskap, naturlandskap, urbant landskap, politisk landskap, etnisk landskap og mentalt landskap.

Hvordan vi ser på landskap har sammenheng med vår virkelighetsforståelse, i følge Michael Jones. Landskap kan forstås som objektivt eller subjektivt. I Jan Ingolf Kleppes hovedfagsoppgave fra 2000 forklarer Kleppe objektiv landskapsforståelse som landskap definert av målestokk. I dette tilfellet betraktes landskapet som et fysisk bakgrunnsgrunnlag der sosiale handlinger finner sted. Mennesket er her et objekt i sine omgivelser og man skiller mellom landskap som et

bakgrunnsteppe for menneskets handlinger og mennesket i seg selv. En intersubjektiv forståelse går ut på en helhetstankegang der mennesket forstås som en naturlig del av landskapet og ikke noe som kan skilles fra hverandre. Landskapet blir her tolket som den store meningsfylte helheten som mennesket også er en del av. Innenfor en filosofisk sammenheng kan dette gjenkjennes i en fenomenologisk virkelighetsoppfatning som man finner igjen hos filosofer som Martin Heidegger, Jean-Paul Sartre og Maurice Merleau-Ponty. Grovt fortalt kan fenomenologi forstås som en gren av filosofien som tar for seg de bakenforliggende strukturene for hvordan opplevelser skapes og hvordan verden erfares fra et subjektivt perspektiv. Det handler om å forstå at mennesket er en del av helheten på lik linje med natur, kultur, dyr, ting uten at noen av delene blir adskilt og fremmedgjort for hverandre. Ut fra dette standpunktet forklarer Jon Gunnar Blom (2012) at landskap kan forstås som relasjon mellom mennesker og steder for menneskelig aktivitet. Landskapet er ladet med mening, verdier og historier som blir tilgjengelig for mennesket i aktivitet i landskapet.

MENNESKET

Det ligger i menneskets natur å bygge, skape noe

i landskapet. Et landskap påvirket av menneskelig aktivitet eller et landskap der mennesket bevisst har satt tydelig spor etter seg i form av stier, veier, bygningsmasse, er slik jeg forstår det, under kategorien kulturlandskap. Det er ikke lenger et uberørt naturlandskap. Denne beskrivelsen kan dermed oppfattes slik at man her skiller mellom mennesket og landskapet. Blom referer til filosofen Anniken Greve som mener at dette skillet impliserer at mennesket er fundamentalt fremmed i naturen. Ved å se på menneskets skaperevne og kreativitet som et uttrykk for menneskets natur kan man forstå menneskets spor i naturen som en del av landskapet, og ikke som noe fremmed. Mennesket har til alle tider bygget ut fra et grunnleggende basalt behov for ly og beskyttelse fra omgivelsene, varme, trygghet og hvile. Hovedgrunnen til hvorfor de første menneskene på jorden bygget og hvorfor vi bygger i dag handler i bunn og grunn om å overleve.

URBANT LANDSKAP

Slik jeg forstår det, kan urbant landskap defineres som et menneskeskapt landskap med planlagte gater, veier og bygninger bygget for og av mennesker. Vi skaper et landskap for fellesskapet, der mennesker møtes, samles og diskuterer, deler

idéer og tanker. Dette fører til at byen er med på å danne en felles identitet i følge Christian Norberg-Schulz i boken *Mellom Jord og Himmel* (1992). På den måten er byen et samlingssted hvor mennesker virker sammen fordi det felles sted gir en felles identitet uten at hvert enkelt individ blir like. Dette på grunn av de mange forskjellige valgmuligheter som finnes i byen. Det dannes en form for felles respekt for stedet mellom menneskene som bor i den samme byen. På den måten uttrykker byen i følge Chr. Norberg-Schulz at vi er sammen og har noe sammen.

Det er viktig at hver by beholder sin karakteristikk; mangfoldighet kombinert med lokal egenart. I følge Norberg-Schulz blir det da mulig å være *på jorden under himmelen* uten å miste kontakt med stedets spesielle jord og himmel. Hvert sted har sin unike opplevelse av det som er mellom jord og himmel på akkurat det spesifikke stedet. Norberg-Schulz kritikk går ut på at mye av det som har blitt bygget ikke har tatt hensyn til stedets egenart. Vi bygger for å tjene inn materielle goder der og da, og tenker ikke på omgivelsene og følgene av det vi bygger. Dette er noe man kan kjenne igjen i dag i mange byer som bygger bydeler med nye høyhus og fancy steder, men som står tomme. Er det et

resultat av for rask byutvikling?

For at et sted skal kunne defineres som by, må stedet ha en viss form for tetthet. I *Mellom Jord og Himmel* uttaler Norberg-Schulz at det er ingen by uten at de forskjellige mulighetene er samlet! Dette betyr at bygningene i byen står nær hverandre slik at det er kort vei mellom mulighetene. Rommene de ulike bygningene danner er sluttetede rom som danner et inne. Man sier at man drar inn til byen. Byen skal oppleves gjennom ord som under, over, mellom, foran, bak, inni osv.

“bygningene i byen skal fortelle oss hvor vi er samtidig som de tolker det lokale uttrykket for vår allmenne tilværelse”

Chr. Norberg-Schulz

Byen samler omverden og tolker denne satt i en større sammenheng og helhet. Et samlende sentrum kommer til uttrykk i et ordnet nett av primære urbane rom der noen plasser og tilknyttede bygninger er brennpunkter eller landemerker. Sekundære urbane rom bør bevare sin topologiske form og tilknytning til det lokale. Stedet skal fortelle oss hvor vi er uten navn eller

andre beskrivelser, men ved at stedets karakteristiske egenart viser seg tydelig for oss. På den måten blir vår tilværelse på jorden under himmelen et konkret forhold som gir oss fotfeste (iflg. Chr. Norberg-Schulz). Det å ha et sted sammen består i at vi deler en slik egenart. Det å være her oppleves som å delta i et større fellesskap. Steder med sterk karakter har derfor en sterk sosialt integrerende virkning. Det har også en historisk verdi fordi stedet lever lenger enn sine innbyggere, vi knyttes til våre forfedre og utvikler samtidig nye idéer for fremtiden. I følge Chr. Norberg-Schulz (*Mellom Jord og Himmel s. 68*) blir byen et sted først når den samler meninger som går utover den lokale situasjon uten at den mister sine trygge røtter i denne. Identifikasjon med bymiljøet er en identifikasjon med muligheter. Det gir oss en forankring både i allmennmenneskelige forhold og i nærmiljøets spesielle karakter.

MENTALT LANDSKAP OG VERDENSFORSTÅELSE
Alle har en forestillingsevne. Det danner seg tanker og bilder i oss som hjelper oss med å få en oversikt over våre omgivelser. Vi danner oss såkalte mentale kart over landskapet. På den måten husker vi steder, gater, terreng. Hvordan hvert enkelt menneske opplever et landskap dannes ut fra hvert

enkelt individ indre bilder. Vi opplever verden og våre omgivelser gjennom oss selv, som en dialog mellom mennesket og omgivelser. For at en slik erfaring av at noe eksisterer skal finne sted, må man ifølge Descartes og Kant først ha erfart seg selv som noe eksisterende (*Phenomenology of Perception*, Maurice Merleau-Ponty, 1962). Bevisstheten er i dette tilfellet den absolutte sikkerheten på egen eksistens. Kant sier "Jeg og verden er ett". Dette kan forstås ved at mennesket ikke kan skilles fra naturen som et utenforstående objekt, men er like mye en del av naturen som omgivelsene og landskapet. Alt hører sammen. Merleau-Ponty påpeker dette i *Phenomenology of Perception* ved å slå fast at sannheten ikke bare bor i det "indre mennesket" fordi det finnes ingen indre menneske. Mennesket er i verden og det er i verden at mennesket kjenner seg selv. Merleau-Ponty mener også at verden er totaliteten av alle ting og prosesser linket sammen av uformelle relasjoner. Det hjelper ikke å skille verden fra seg selv fordi verden er å finne i meg selv som en egen dimensjon i relasjoner hvor individet hele tiden plasserer seg selv. Dermed relaterer jeg et seg hele tiden til verden. Videre kritiserer Merleau-Ponty sensasjonsalisen (sansingen) ved å si at den reduserer verden til at alt vi allikevel sanser

egentlig er tilstander av oss selv.

"The world is not what I think, but what I live through"

Maurice Merleau-Ponty

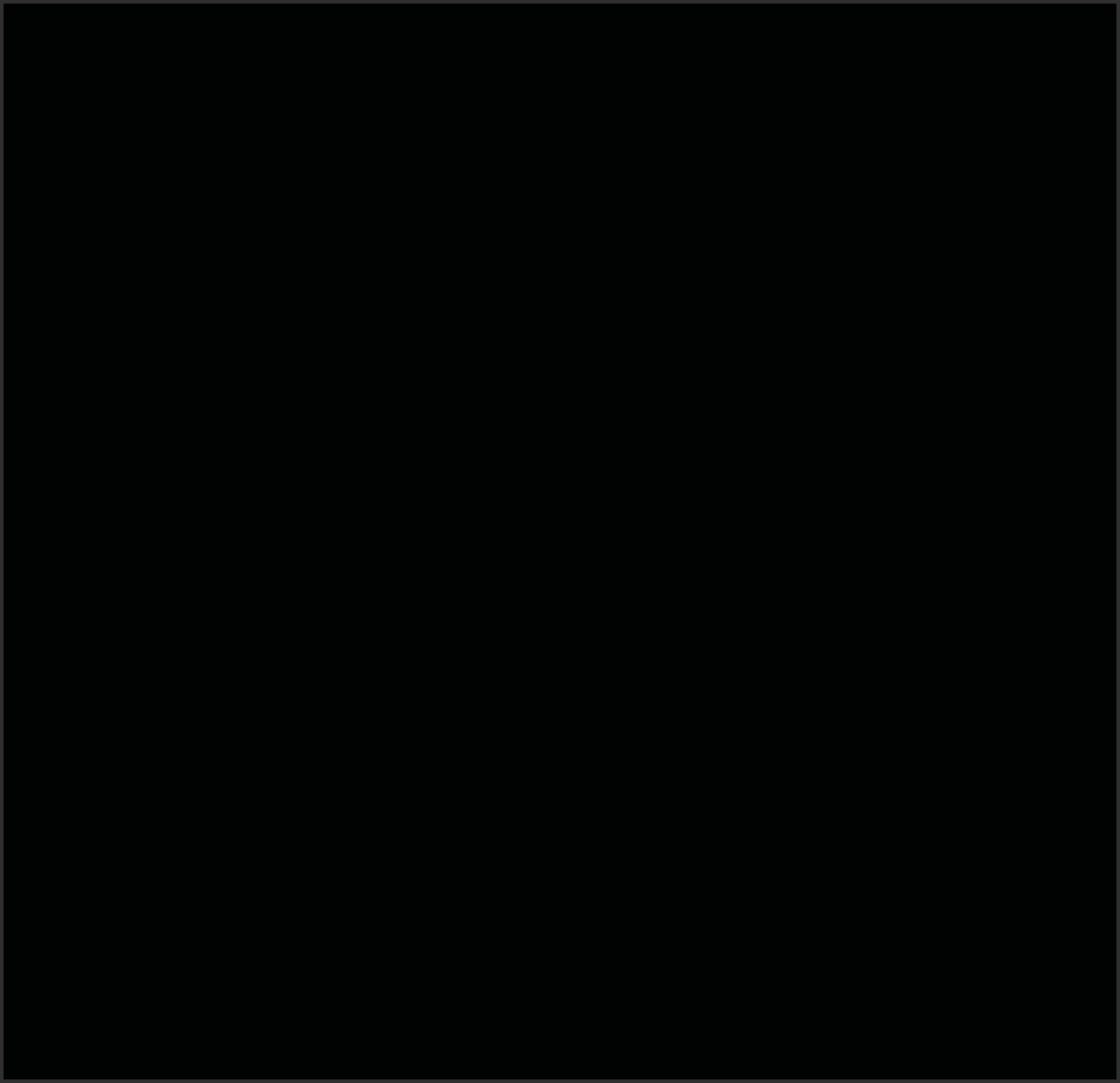
Å forstå verden kan på mange måter forklares som og samtidig forstå seg selv sett fra fenomenologiens ståsted. Alt er en helhet og mennesket er en del av denne helheten.

OPPSUMMERING

Chr. Norberg Schulz uttaler at *menneskene bygger for å få fotfeste i tilværelsen*. Huset samler verden og bringer den nærmere menneskene slik at vi kan bli kjent med den. Arkitektur har derfor også til oppgave å tilfredstille vårt behov for mening såvel som å være et nødvendig, funksjonelt tak over hodet. Livet er meningsfullt når vi deler opplevelser og aktiviteter med andre mennesker, men opplevelsene og aktivitetene krever et egnet sted. Norberg-Schulz mener at stedet dermed er en integrerende del av eksistensen, og stedets mening er med på å bestemme vår tilværelse i verden. Mennesket må tilpasse seg og forstå sin omverden. Det interessante med dette i forhold til

diplomen er arkitektens rolle innenfor temaet. Det er ingen tvil om at arkitektene har et enormt ansvar om å virkelig forstå sine omgivelser og tolke dette ut fra en selv. Hvordan kan arkitektene videreformidle en slik forståelse til menigmann på gata? Hvordan kan temaet knyttes på funksjonen observatorium?

Det er et ønske at prosjektet skal gi mulighet til å observere og reflektere over vår tid og menneskene i tiden. For dermed å utvikle en forståelse for omverdenen og våre omgivelser ut fra stedets egenart, ut fra hvordan stedet er akkurat der, mellom jord og himmel.

PROGRAM

PROGRAM

I dette kapittelet vil jeg diskutere ulike referanseprosjekter med program som er interessant i forhold til diplomten. Til slutt vil jeg i en oppsummering komme frem til et forslag til et program som passer til dette prosjektet. Igjen vil spørsmålet omhandle hva kan et observatorium være?

KRITERIER

Til ønsket program har jeg kommet frem til noen kriterier for dette prosjektet. Det er ønskelig at prosjektet skal være et sted for de som har en interesse for og er nysgjerrig på å se nordlys om vinteren, midnattsol om sommeren, og oppleve den karakteristiske naturen i området. Det er viktig at programmet relateres til funksjonen observatorium slik at funksjonen ikke kommer i andre rekke, men kommer tydelig frem i prosjektet. Jeg har videre kommet frem til noen stikkord for prosjektet:

rekreasjon kontemplasjon refleksjon
opplevelse natur

FOGO ISLAND INN

Fogo Island Inn er et prosjekt tegnet av Saunders Architecture. Prosjektet ligger på Fogo Island i Newfoundland på nordøstkysten av Canada i Nord-Atlanteren. Her kan man oppleve stedets ville natur og "sju" årstider. Prosjektet er et samarbeid med Shorefast Foundation som arbeider for å trygge lokalsamfunnet og unngå at de yngre flytter fra stedet. Alt overskudd fra hotellet går derfor til lokalsamfunnet. I følge arkitektens beskrivelse ble prosjektet designet for å sikre øyas økonomiske og kulturelle overlevelse så vel som å skape et tidløst prosjekt designet for og på stedet. Prosjektet består av 29 rom, en restaurant, et bibliotek, en liten kino, lobby og et uavhengig kunstgalleri på bakkeplan. Over bakkeplan er det fire etasjer med rom. På toppen av bygninger finner man sauna og spa fasiliteter. For Shorefast Foundation har det hele tiden vært viktig å engasjere seg gjennom kunst og design i samarbeid med Fogo Island Arts. Deres engasjement adresseres til kritiske problemer relatert til kulturell, økonomisk og økologisk overlevelse av bygdesamfunn globalt over hele verden. Mange av gjestene som besøker stedet har hørt om det aktive kunst- og designmiljøet og kommer for å blant annet oppleve dette såvel som

stedet og naturen.

FOGO ISLAND STUDIOS

Som en del av bevaringen og utviklingen av kultur, kunst og design på Fogo Island, designet Saunders Architecture også seks atelier plassert forskjellige steder på øya. Både dette prosjektet og Fogo Island Inn handler om å legge til rette for bærekraftig turisme, og finne en annen måte å livnære seg på når den globale økonomiske krisen blant annet medførte en sterk økonomisk nedgang i fiskerinæringen noe som dermed ville medføre fraflytting og forgubbing av lokalsamfunnet på øya.

Fogo Island Arts Corporation har til hovedmål å bevare øyas lokale tradisjoner. De seks studioene har fått navn etter sin form og plassering i landskapet; Long Studio, Tower Studio, Bridge Studio, Squish Studio, Short Studio og Fogo Studio. Prosjektene er tegnet med tanke på at kunstnere og designere kan komme å arbeide og bo der over en periode. Programmet er derfor veldig enkelt og består av kjøkken, lagringsplass, dusj, oppholdsrom. Prosjektene er tenkt så bærekraftig som mulig og er bygget med lokale materialer, solcellepanel, komposttoalett, vanntank, vedfyring. Materialer som er brukt er

hovedsakelig i tre, og byggemåten er tilpasset det lokale klimaet. Størrelsen på atelierene varierer. Det største er Long Studio på 120 m², og det minste er Squish Studio på 27,9 m².

JUVET LANDSKAPSHOTELL

Juvet Landskapshotell i Valldal, Møre og Romsdal, er tegnet av Jensen & Skodvin Arkitekter og er en del av det nasjonale turistveiprosjektet. Prosjektet er basert på tanken om å lage et hotell uten noen ødeleggende inngrep i naturen for på den måten å benytte seg av steder som ellers ville vært utilgjengelig for folk på grunn av verneomsyn. Bærekraftig turisme er også her et passende stikkord. Hotellet består av enkeltstående rom eller små hytter med bad spredt utover et kupert terreng. I alt ni rom er ferdige, men i reguleringsplanen er det lagt til rette for flere. I tillegg til rommene består prosjektet av en separat badeavdeling med felles dusj og sauna bygget inn i bakken ved elva.

OBSERVATORY HOUSE

Observatoriehuset er designet i samarbeid med den mexikanske kunstneren Gabriel Orozco og arkitekt Tatiana Bilbao. Prosjektet er plassert i Roca Blanca i Mexico. Boligen er bygget etter en

inspirasjon fra Jantar Mantar Observatoriet i Dehli. Tanken bak prosjektet var å skape et hjem inspirert av observatoriet, men brukt som en bolig. Det virker som om det visuelle i dette prosjektet er det viktige, og sammenhengen med funksjonen observatorium kommer dermed i andre rekke.

SERPENTINE GALLERY PAVILION 2011

Paviljongen er designet av arkitekt Peter Zumthor for Serpentine Galleries i London. Tanken bak prosjektet var et ønske om å hjelpe de besøkende til å ta seg tid til å slappe av, observere og kanskje begynne å snakke igjen, kanskje ikke. Konseptet for paviljongen er *hortus conclusus*, et kontemplativt rom, en hage i en hage som stenger

ute byens støy og mas. Paviljongen er derfor helt lukket rundt denne hagen, og man entret inn i prosjektet vekk fra luktene og byens støy, inn i en stille beskyttet hage der den eneste kontakten med omverdenen utenfor var rettet opp mot himmelen.

SPHINX OBSERVATORIUM

Sphinx observatoriet ligger 3571 m.o.h på en fjelltopp i Junfrauoch i Sveits. Observatoriet åpnet i 1937, og har siden den gang vært åpent for publikum hele året. Grunnen til dette er en godt utviklet infrastruktur og toglinjer som går høyt opp i fjellet. Fra Junfrauoch stasjon går det en heis opp skrenten til observatoriet inni fjellet. Selve

observatoriet er bygget på en bratt skrent midt blant høye fjelltopper. Observatoriet er et typisk vitenskapelig observatorium, bygget for forskning. Rundt observatoriet er det bygget en plattform der besøkende kan få en 360 graders utsikt til alpene, isbreen Great Aletsah Glacier og grønne daler lenger ned. Programmet består av fire laboratorier, mekanisk verksted, paviljong for kosmisk forskning, bibliotek, kjøkken, oppholdsrom, ti soverom, et bad, stasjon for værobservasjoner, to terrasser for vitenskapelige eksperimenter, en astronomisk og en meteorologisk kuppel med teleskoper.

OPPSUMMERING

Ordet kontemplasjon kommer fra det latinske ordet *contemplare* og betyr å observere, studere grundig, selvfordypelse, grubling, dyp tenkning. Å kontemplere handler om å fremme en kontemplativ bevissthet i en ellers stressende hverdag. Å bli bevisst kroppens signaler, lytte til seg selv og dermed sine omgivelser. De fleste vanligste steder for kontemplasjon som vi kjenner til i dag er hellige, sakrale steder som religiøse bygninger, beroligende hager eller rom for å søke ly fra et stressende og levende urbant senter. Ut fra dette og referanseprosjektene over, er det

ønskelig med et program som fremmer funksjonen observatorium og samtidig drar med seg det kontemplative aspektet i prosjektet. Jeg ønsker derfor å skape et sted for kontemplasjon og ettertanke der hodet får hvile og menneskene får restituere fra en hektisk hverdag. Jeg ser for meg et prosjekt som fokuserer på de største kjennetegnene i nord; midnattsol og nordlys, og som forklarer fenomenene så vel som å gi de besøkende en egen individuell erfaring med fenomenene. Av den grunn vil programmet bestå av:

faktadel (ytre, profan)

- informasjon
- utsillingsområde nordlys, midnattsol, stjernehimmel
- undervisning/ foredragsrom

fasiliteter

- café/restaurant
- toaletter

individuell opplevelse (indre, sakral)

- rom for ytre observasjoner på et individuelt plan
- hagevandring: natur
- rom for indre observasjoner; stille rom for kontemplasjon, refleksjon, rekreasjon, undring
- overnatting (5-7 enkle boenheter som leies ut,

maks 8-15 m2 per enhet).

Oppsummert kan man si at prosjektet er delt i to hoveddeler. Den ene delen er en ytre fysisk observasjon og opplevelse av konkrete naturfenomener, den profane delen. Den andre delen gir rom for en egen individuell opplevelse av de ytre fenomenene og samtidig en indre observasjon, den sakrale delen. Dette er konseptet i prosjektet.

Tanken er at prosjektet skal være et sted for mennesker med en fasinasjon for stjernehimmelen, nordlyset og midnattsolen, som ønsker en opplevelse utenom det vanlige, for gammel og ung. Det er også ønskelig å gi et tilbud til de som ønsker å være der over lenger tid for å observere. Nordlys og midnattsol er naturfenomener som er avhengig av klarvær. Dermed kan man aldri garantere å få oppleve fenomenene, men ved å ha mulighet til å være på observatoriet over lengre tid er sjansen større. Jeg ønsker å skape et ærlig prosjekt der hovedfokuset er å tilrettelegge for en individuell erfaring og opplevelse av naturen for enkeltmennesket gjennom arkitektur. Kunstige projiseringer og fremstillinger av fenomene vil dermed ikke være aktuelt i dette prosjektet.

Overnattingsdelen av prosjektet vil være plassert slik at de som besøker stedet over lengre tid ikke vil føle seg forstyrret av de som bare er der for noen timer. Prosjektet vil dermed også være en balansegang i overgangen mellom offentlig og privat hvor det offentlige representerer en ytre, felles opplevelse og der den private delen representerer en indre individuell opplevelse.

Ut fra oppsummeringen over vil jeg poengtere at dette er bare et forslag til program, og tanker og ideer rundt program etter hvert som jeg har jobbet meg gjennom forarbeidet. Dette er ikke et endelig program. Jeg vil holde programmet åpent for endring etter hvert som tomteanalyser og hvordan jeg skal forholde meg til stedet utvikler seg i prosjektet.

“
space is made by thought

Donald Judd

STED

TOMT I

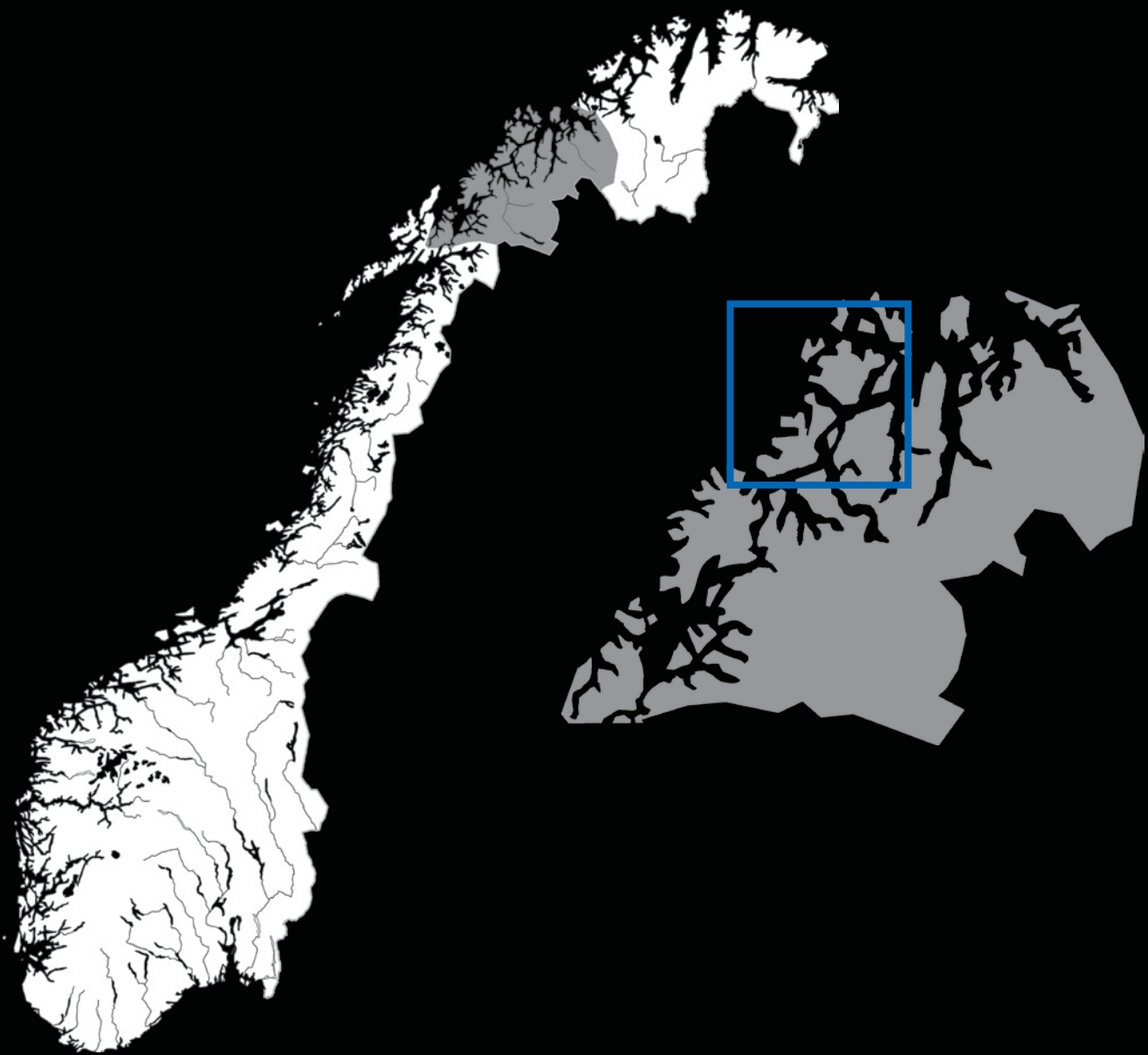
TOMT II

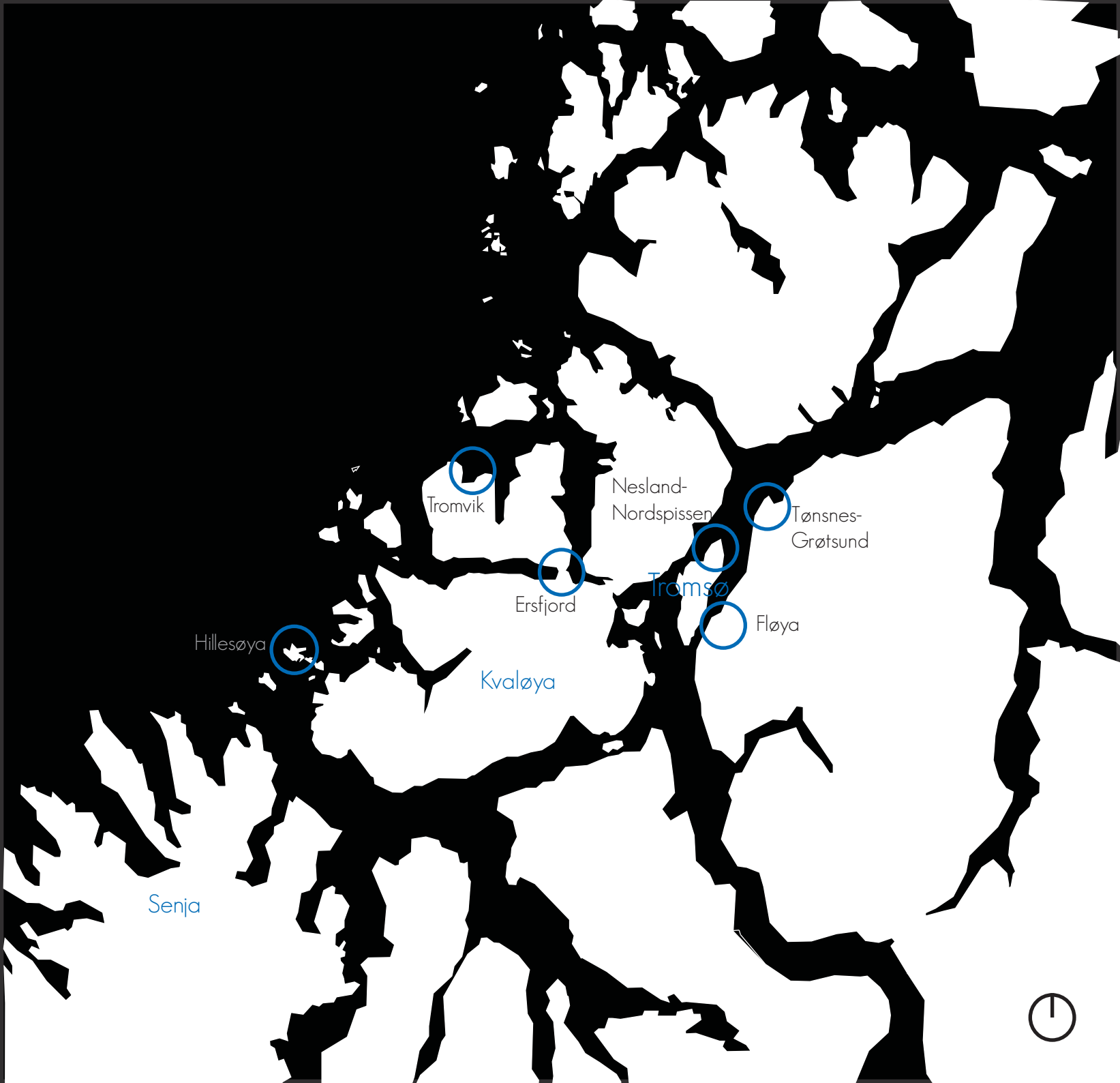
TOMT III

TOMT IV

TOMT V

TOMT VI

Hillesøya

Senja

Tromvik

Ersfjord

Kvaløya

Nesland-
Nordspissen

Tromsø

Fløya

Tønsnes-
Grøtsund

Ersfjord, Kvaløya

DET NORDNORSKE KYSTLANDSKAPET

LANDSKAPSFORMENS DRAMATURGI

Det som kjennetegner det nordnorske kystlandskapet er i stor grad fjell, fjorder, holmer og skjær. Kontrasten mellom bratte fjell og en mer slakere strandsone er stor. Sammenliknet med for eksempel landskapsformen i Romsdalen kan man si at det er mer luft mellom fjellene i nord, fjordene er bredere og landskapet er mer åpent. Landskapet i Romsdalen har kortere overganger mellom fjell og sjø; noen steder går de bratte fjellene rett ned i havet. Fjellene står mye tettere, og fjordene er trangere i dette området. Det åpne landskapsrommet i nord med de høye fjellene gir en følelse av en mektig og variert natur med steder i lune vikene som kan minne om sydligere strøk. Mellom bratte fjell, ut mot det åpne hav ligger idylliske, hvite sandstrender med krystallblå sjø som små skjulte perler på en snor. Kysten varierer mellom rullesteiner, hvite sandstrender og svaberg. Overgangen med et skoglandskap og sjølandskap er kort. Noen steder virker det som skog og lyng nesten går helt ned i fjæra.

LYSETS DRAMATURGI

Den største forskjellen fra kystlandskap lenger sør i landet er at det nordnorske kystlandskapet er i et

område med vinter og mørketid store deler av året. Ut fra ordet skulle man tro det var bekmørkt hele mørketiden gjennom, men sannheten er at det er i denne perioden at lyset er på sitt mest dramatiske. I den mørkeste tiden fra november, desember til begynnelsen av januar kan man oppleve helt fantastiske fargespill i det lille dagslyset som er to-tre timer midt på dagen. Spesielt vakkert er det med den hvite snøen som også er med på å forsterke det lille lyset som er. Fenomenet og opplevelsen av lyset på denne tiden av året kommer ikke til sin rett ved bare en beskrivelse i ord, og må derfor oppleves. Om natten når det er helt mørkt og stjerneklart opplever man nordlysets dans over himmelen. Dagene fra midten av januar til begynnelsen av februar blir merkbart lysere for hver dag da sola melder sin tilbakekomst. Fargespillet på himmelen i denne perioden midt på dagen er virkelig et skue i rosa, oransje, gult og blått. Fra mars og utover blir dagene lysere og lysere. I mai/juni er dagene så lyse at det ikke lenger er mørkt om natten. Fra å være helt foruten sol i flere måneder, er det på denne tiden og utover sommerhalvåret lys både dag og natt. På fine klarværsdager kan man beskue midnattsolens stråler. Lyset i denne perioden kan beskrives som litt mer monotont enn

i den kontrastfylte mørketiden. Likevel er lyset om natten noe helt annet enn lyset om dagen i sommerhalvåret; lyset er gyllent om natten. Utover høsten august, september, oktober blir lyset mer og mer dramatisk. Dagene blir merkbart mørkere, og solnedgangene blir enda mer fargesprakende i rødt, rosa, blått og oransje.

KLIMAETS DRAMATURGI

Det nordnorske kystlandskapet kan beskrives som kontrastfylt med et sterkt varierende klima gjennom året der overgangen mellom årstidene er korte. Den ene natten kan være idyllisk med midnattsol og klarvær, men om morgenen kan man oppleve at det ligger nysnø på bakken. Været er lunefullt, men stabilt sammenliknet med været i Trøndelag der du kan oppleve å ha alle fire årstidene i løpet av en dag. Hvis det først snør i nord så gjør det det den dagen, men det kan fort skifte til regn dagen etter. Kontrasten mellom klare fine dager og styggevær og storm er stor, og det skifter fort fra dag til dag. Oppsummert er det mye vær i nord, og det kan aldri bli for varmt her. Sommeren kan være kald og grå, men plutselig kan en hetebølge fra Russland slå inn over landsdelen og da blir det virkelig varmt. Når høytrykket ligger over Kola-halvvøya på værkartet blir det finvær

i nord. Sammenliknet med den sørlige landsdelen vil jeg av egen erfaring bemerke at det virker som det er frodigere i nord. Gresset og bladene på trærne er grønnere. Kanskje dette har noe med at sommerhalvåret er så kort at plantene må får blomstret fra seg før vinteren kommer. At det er lys både dag og natt kan også være en forklaring til hvorfor gresset er grønnere og jordbærene søtere.

BEFOLKNING

Det nordnorske kystlandskapet har vært befolket siden kysten ble isfri for 11-12 000 år siden. Fangst, jordbruk og fiske har til alle tider vært det viktigste næringsgrunnlaget. Siden forhistorisk tid har mennesket satt spor etter seg i landskapet, noe vi også gjør fremdeles. Forskjellen er at vi nå gjør så store inngrep i landskapet slik at mye av sporene etter oss ikke vil la seg hviske ut like lett som fra forhistorisk tid. Urbanisering, industrialisering, kommunikasjonsutvikling og boligbygging setter langt mer sterkere spor enn tradisjonelle bo- og driftsmåter gjorde før. Fraflytting fra tidligere fiskevær og bygdesamfunn er et sterkt kjennetegn på nåtidens Nord-Norge. De fleste ønsker å bo i byene, og legger ned gårdsdriften for å satse på arbeid i byen i stedet. Kulturlandskapet gror igjen. Det våre forferde bygget opp gjennom hardt

arbeid ved å forme landskapet til å hente inn næring blir mer og mer borte. Dette er tendenser som ikke bare gjelder i nord, men også for hele landet. Endring preger menneskets forhold til sine omgivelser. *“Et steds utvikling løper gjerne ved siden av andre steders avvikling”* skriver Hein Bjartmann Bjerck i sin artikkel *Menneskesteder gjennom 10 000 år* (Ottar, *Menneske og landskap*, 4, 1995, s. 14). På den måten kan man si at omgivelsene våre, hvordan vi behandler våre omgivelser og til- og fraluttingsmønster speiler tiden vi lever i. Den lett tilgjengelige kommunikasjonsflyten gjør at man kan tilrettelegge for at mennesker kan bo i grissgrendte strøk, men samtidig krever den teknologiske utviklingen og masseproduksjonens mekanisering så mye teknologi at dette også kan bli en ulempe.

TROMSØOMRÅDET

Tromsø er den største byen i Nord-Norge og tromsøregionen har per 1. januar 2014 totalt 73 924 innbyggere. Selve byen er i hovedsak på Tromsøya hvor sentrumskjernen ligger på sørøstsiden av den 21 km² store øya. Byområdet sprer seg lenger utover og innbefatter fastlandssiden fra Tromsdalen til Kroken og deler av Kvaløya fra Kvaløysletta til Eidkjosen. Det

høyeste punktet på Tromsøya ligger på nordsiden av øya, Varden, og ruver 159 m.o.h.

Det er funnet arkeologiske spor etter bosetting 9000 år tilbake. Det er også funnet spor etter bosetting fra eldre steinalder i Tønsvika utenfor Tromsø. Høvdingen Ottar fra Hålogaland som levde på slutten av 800-tallet skal ha bodd på sørvestsiden av Kvaløya. Det er funnet både samiske og norrøne spor fra jernalderen sør på Kvaløya.

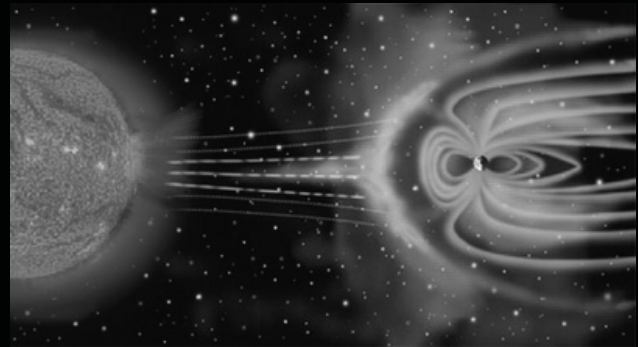
Byen Tromsø er grunnlagt i 1794, og er en gammel handelsby basert på fiske fra ishavet. Særlig pomorhandelen med Russland har vært viktig for byens grunnleggelse. Byens handelsruter strekte seg fra Arkhangelsk til sentral-Europa på 1800-tallet, noe som satt sitt preg på byen da byen også er kjent som “Nordens Paris” på grunn av sterk økonomisk vekst og handel med de store byene i Europa.

NORDLYSET OG MIDNATTSOLEN

Nordlyset og midnattsolen er den nordnorske landsdelens største kjennemerker. Hvert år kommer tusenvis av turister fra andre siden av kloden, sommer som vinter for å oppleve midnattsolen eller nordlyset. Den seneste tiden har turistkontorene merket en sterk økning i nordlysturismen om vinteren. Det er kanskje ikke så rart for det er virkelig en opplevelse utenom det vanlige å se disse viftende fanene i skarlagene og grønt danse over den klare stjernehimmen sene vinternetter.

Nordlys er et universelt fenomen som finner sted på planeter som har et magnetfelt og en atmosfære. Fenomenet er observert både på Jupiter og Saturn. Nordlyset er det endelige resultatet av en gigantisk vekselvirkning mellom sola og jordas atmosfærer. Hyppigheten av nordlys varierer i takt med aktiviteten på sola. I en periode på 1600-tallet under den lille istid, Maunder Minimum (1640-1710) er det ikke funnet noen skrifter som beskriver fenomenet trolig på grunn av uvanlig lav aktivitet på sola. Petter Dass har eksempelvis aldri nevnt nordlyset med et eneste ord i sine diktverk, noe han trolig ville gjort hvis han hadde opplevd fenomenet. Forskerne vet ikke når nordlyset for første gang oppstod, men

det har trolig forandret karakter gjennom tidene siden sammensetningen av atmosfæren har forandret seg. Jordas magnetfelt har forandret styrke og retning i geologisk tid noe som har medført at nordlyset også har flyttet posisjon. På 1600-tallet vet man i dag at nordlyset og det magnetiske feltet var plassert annerledes enn det er i dag. Fenomenet har blitt observert lenger sør i landet, men da har utbruddet vært veldig kraftig. I dag ligger Tromsø sentralt plassert innenfor det magnetiske beltet. I dette området er sannsynligheten derfor stor for å oppleve nordlys.

Nordlyset dannes ved at det ut fra sola strømmer en vind, solvinden. Solvinden er nøytral, det vil si at den består av like mange positive som negative ladninger, altså like mange protoner som elektroner. Dette kalles for plasma. Jorda har et

magnetfelt som strekker seg langt utenfor jordas radius. Når solvinden blåser mot jordas magnetfelt vil de positive og negative ladningene bli tvunget til å bevege seg hver sin vei. Det oppstår strømmer utenfor jorda. Disse strømmene påvirker magnetfeltet, og magnetfeltet blir trykt sammen på den siden som vender mot sola og vinden (dagsiden) og dratt ut i en hale på nattsiden. Solvinden bringer også med seg magnetfelt som fungerer som en nøkkel til magnetosfæren (jordas magnetfelt). Er det interplanetare magnetfeltet rettet mot nord eller parallelt med jordas akse, lukkes magnetosfæren og forstyrrelsene fra solvinden slipper ikke til. Hvis magnetfeltet er rettet mot sør, åpnes magnetosfæren og forstyrrelsene fra solvinden merkes mye sterkere. Av dette dannes en paraboloid form som opprettholdes av elektriske strømmer. På grunn av solvindens byger og kast vil strømmene alltid bevege seg i nye baner. Når disse strømmene endrer styrke eller tar nye baner, slippes plasmapartikler løs i magnetosfæren og sendes langs magnetfeltet og inn mot jordas poler. Disse partiklene møter atmosfæren noen hundre kilometer over bakken i polarområdene. Det oppstår kollisjoner mellom plasmapartiklene og molekylene og atomene i atmosfæren. For hver

kollisjon tilføres atmosfærepartiklene energi og de aktiveres. Atmosfærepartiklene må kvitte seg med overskuddsenergien og stråler den derfor ut som lys. Når mange atomer og molekyler sender ut lysglimt for å frigjøre energi, oppstår nordlyset og sørlyset i en lysende ring rundt hver sin pol.

Nordlyset er et fenomen som skjer hele året, men kan bare sees fra september til april i nord. Fra april har sola kommet så høyt at det begynner å bli lysere om nettene også. Midnattsolen er et fenomen som oppstår hele eller deler av sommeren mellom vårjevndøgn (20./21. mars) til høstjevndøgn (22./23. september). Fenomenet oppstår mellom polarsirkelene og polarområdene. Midnattsolen innebærer at solen ikke går under horisonten når den er i sin laveste posisjon gjennom døgnet. Såfremst skydekket tillatter det er solen da synlig 24 timer i døgnet. Andelen av sommeren det er midnattsol øker med avstanden fra polarsirkelen i retning polpunktene. Jo nærmere polpunktet, desto flere sommerdager med midnattsol. På polpunktene kan man derfor se midnattsolen sammenhengende i seks måneder. I Tromsø-området er sola på sitt høyeste ved st.hans (23. juni). Fra 23. juni snur sola, og nettene blir sakte, men sikkert mørkere.

SITUASJON

I dette kapittelet vil jeg diskutere krav til tomt, ulike alternativer og positive og negative sider ved forslagene. Jeg vil foreslå seks ulike alternativer. Etter hver drøfting og diskusjon av tomt vil jeg komme med en oppsummering av positive og negative sider ved tomten og sammenhengen med prosjektet. Aller først vil jeg starte med å sette opp noen generelle krav til tomteforslag.

KRITERIER TIL TOMT

Hva er en ideell plassering for et observatorium?
Hva er ideell plassering i forhold til selve oppgaven? Hvor blir effekten størst?

Kriterier:

- et mørkt sted med lite lysforurensning
- retning mot nordvest, hvor både midnattsolen og nordlyset er sterkest
- tilgjengelighet: det skal ikke være for krunglete og vanskelig å komme seg til stedet, men det skal heller ikke være for enkelt
- stedet skal ha et utviklingspotensiale
- stedet må være nærme natur, vind og vær

TOMT I

HILLESØYA

baksiden, ut mot havet

Hillesøya er en del av en liten øygruppe på Yttersia ca. 5 mil sør for Tromsøya. Hillesøya ligger ytterst ut mot havet forbundet med Sommarøya med en liten og smal bro, og er en del av fiskeværret Sommarøy. Menneskene her ute har til alle tider levd av fiske.

Yttersia er et populært friluftsområde for blant annet kajakkpadlere og fugletittere. Om vinteren er det et veldig godt egnet sted for å oppleve nordlys uten for mye lysforurensning.

Den aktuelle tomten ligger på baksiden av Hillesøytoppen, på andre siden der fjellet skjuler bebyggelsen som allerede er der. Tomten ligger ut mot havet, og rettet mot vind og vær. Fra før av står det et skjul som er brukt til fugletitting på denne siden. Grunnen til valgt plassering er et ønske om å få en sterk individuell opplevelse av naturen, og dermed rette fokuset på naturen og individet i naturen uten forstyrrelser fra et allerede bygget område.

Tomten har veldig god beliggenhet i forhold til

retning som er mot nord-vest. I tillegg er det ingen fjell som ødelegger for verken opplevelse av nordlyset eller midnattsolen. Dette er stedet der man ser at solen treffer horisonten midtsommer, før den stiger opp igjen og det gryr mot dag. I tillegg er det ingen lysforstyrrelser fra bebyggelse noe som gjør at det er kjempegode forhold for å oppleve nordlys og stjernehimmelen i mørketida.

Når det gjelder plassering i forhold til vind og vær, kan man trygt si at det er mye vind og vær her stort sett hele året. I tillegg er tomten jeg har valgt rettet ut mot storhavet så det sier seg selv at det er værhardt her noe som kan by på en del utfordringer i prosjektet. Opplevelsen av natur vil være sterk uansett om det er bygget noe her eller ikke.

Ulempene ved å ha prosjektet på Hillesøya er at det finnes allerede et hotell på Hillesøya; Sommarøy Arctic Hotell. I tillegg er stedet langt unna selve Tromsø (ca. tre kvarters kjøring). Til sammen tror jeg at dette kan medføre et veldig turistbasert prosjekt. Hvordan skal folk få vite om prosjektet? Hvem besøker et slikt sted?

På mange måter kan man si at Yttersia med sine

hvite sandstrender i et værhardt klima er en perle i nord. Det jeg stiller meg kritisk til i denne sammenhengen er hvorfor man skal bygge der det allerede er veldig vakkert? For å gi meg selv en større utfordring tror jeg derfor ikke Hillesøya er stedet prosjektet mitt skal ligge. Beliggenheten spiller også en viktig rolle i denne sammenhengen da det er vanskelig å favne om et bredere publikum når tomten befinner seg utenfor bykjernen. Folk må dermed vite om det før de kommer til stedet. Det er ønskelig at dette prosjektet skal være en liten hemmelighet som man plutselig oppdager, men ikke for hemmelig slik at ingen besøker stedet. I tillegg er det stor sannsynlighet at Hillesøya med årene vil bli enda mer utbygd, dermed er det fare for lysforurensing i området.

TOMT II

ERSFJORDEN

Ersfjorden er en 12,5 km lang fjord som strekker seg fra Rekvika og inn til Ersfjordbotn. Ersfjordbotn er per i dag ei lita bygd med rundt 350-400 innbyggere, og er en del av det som på folkemunne kalles Yttersida. Stedet ligger ca. 2 mil fra Tromsø sentrum.

Grunnen til at dette stedet er valgt ut er beliggenhet i forhold til retning. Ersfjorden har retning mot vest-øst noe som gjør at det ligger midt i nordlysbeltet. Det er svært populært å reise hit for å ta gode bilder av nordlyset og få en sterk opplevelse av fenomenet da man unngår mye støy fra lysforurensning. Det er også gode muligheter for å oppleve midnattsol. Landskapet her er svært dramatisk noe som igjen vil medføre en sterk opplevelse av naturfenomene. Langs fjorden er det bratte, spisse fjell som går rett ned i havet. Fordelene ved å legge prosjektet i dette området er derfor mange. Når det gjelder overnatting for turister er det allerede tilbud for utleie av hytter i Ersfjordbotn.

Det eneste som kan være en ulempen er beliggenheten fra byen. Hvordan skal folk få vite om stedet? Er det for langt unna for at

innbyggerne i Tromsø skal finne på å dra utover? Hvor tilgjengelig burde det være? Vil kontemplasjonsaspektet i prosjektet bli sterkere ved å plassere det nærmere sentrum?

TOMT III

TROMVIK

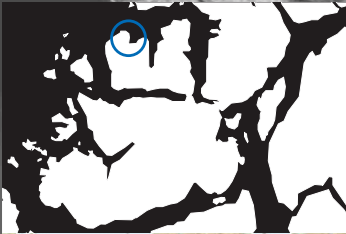
Tromvik er ei lita bygd med ca. 100 innbyggere, men på 50-tallet var det over 200 innbyggere i bygda. Tromvik ligger ca. 5 mil fra Tromsø på nord-vest siden av Kvaløya. Fra gammelt av er bygda er fiskeribyggd med eget fiskebruk Tromvik Fisk AS. På grunn av fraflytting fra bygda ble barneskolen nedlagt i 2010. Å plassere prosjektet i området vil derfor kanskje gjøre det enda mer attraktivt å bo i bygda i tillegg til at det vil generere til flere arbeidsplasser.

Tromvik ligger værhardt til med utsikt mot det åpne havet. Bygda er omringet av høye fjell, men landskapet er samtidig åpent. Stedet har kjempetin beliggenhet både til opplevelse av nordlys og midnattsol siden det ligger mot nord-vest. Det er heller ingen fare for støy fra lysforurensning her.

Det værharde klimaet, de gode forholdene til opplevelsene av nordlys og midnattsol gjør stedet derfor attraktivt til plassering av prosjektet. Ulempen vil i dette tilfellet være avstanden fra selve byen og spørsmålet om Tromsøfolk blir å besøke stedet eller om det for det meste blir for turistene. Veien utover mot Tromvik er veldig dårlig, og om vinteren og sommeren er det fare for ras

ut fra de høye fjellene. For å komme til Tromvika må man kjøre over bratte fjell og det er ganske ulendt. Landskapet man kjører gjennom er sterk kontrast til Tromsøya. De bratte fjellene kan minne om Romsdalen. Det er et fasinierend eog dramatisk landskap utover her, og etter kjøreturen mellom bratte fjell åpner landskapet seg og man får utsikt til storhavet.

Beliggenheten tatt i betraktning vil jeg tro gjør prosjektet mer turistbasert enn at det blir besøkt av Tromsøfolk helt tilfeldig midt i en ukedag. Jeg kan se for meg at "byfolkene" vil besøke stedet, men da er det lagt til en helg eller fridag. Det er ønskelig at prosjektet er så tilgjengelig at kontemplasjonsaspektet kommer til sin rett og at prosjektet dermed blir brukt av turister og lokalbefolkning hver dag som et sted man kan dra til eller oppdage i en hektisk hverdag og bare søker ro. Å plassere prosjektet nærmere sentrum vil derfor være en fordel for å favne over et bredere publikum. Hvor er behovet størst for et sted til avkobling og kunne trekke seg tilbake i en hektisk hverdag uten å måtte kjøre i timevis først?

0m 400 600

TOMT IV

OMRÅDET TØNSNES-GRØTSUND

Strekningen Tønsnes-Grøtsund ligger ca. 1 mil nord for Tromsø på fastlandssiden. Det er opprinnelig et industriområde. På Tønsnes står et fyr ut mot havet. På Grøtsund står et nedlagt militærfort.

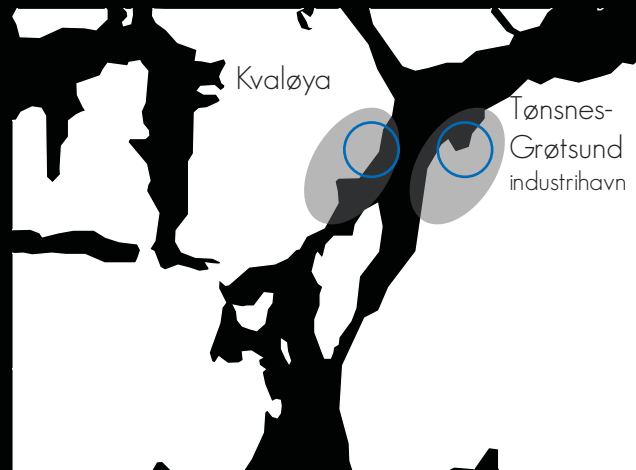
Grunnen til at dette området er et alternativ for plassering av prosjektet er på grunn av det åpne landskapet og god utsikt mot nordvest noe som gir greie forhold til å oppleve midnattsolen. Derimot er ulempen her fjellene på Kvaløysiden som skjærer for sola utover natten. Området er ikke så langt unna selve byen samtidig som man unngår de store mengdene lysforurensning.

Stedet har et stort utviklingspotensiale da det for tiden stort sett bare er noe industri her. Ulempene ved stedet er at det er kjøpt opp av Tromsø Kommune som planlegger utbygging av en gigantisk industrihavn for utviklingen av olje- og gassutvinning i nord. Området er en del av fremtidsplanene til nordområdesatsingen. I denne sammenhengen vil dette prosjektet være et alternativ for hva som kan være der i stedet for en industrihavn.

Stedet er et sårbart, historisk område da det er

funnet store mengder spor fra steinalderen etter arkeologiske utgravinger på Tønsnes. Av den grunn har utbygging av storhavn i området blitt utsatt.

Med tanke på den planlagte industrihavnen som etter hvert vil komme i området, ser jeg stedet som uegnet for mitt prosjekt. Hovedgrunnene til dette er at stedet vil være alt annet enn stille. Støy og lyder fra industrien vil overdøve alt annet, og det blir dermed vanskelig å finne roen. I tillegg vil det både være lysforurensning fra industriområdet, Kvaløysiden og Tromsøya. Dermed vil det være ganske vanskelig å få se og oppleve nordlyset på en god måte. Kartet under viser planlagt bebyggelse med tilhørende lysforurensning.

TOMT V

NORDVESTSIDEN AV TROMSØYA Området Nesland-Nordspissen

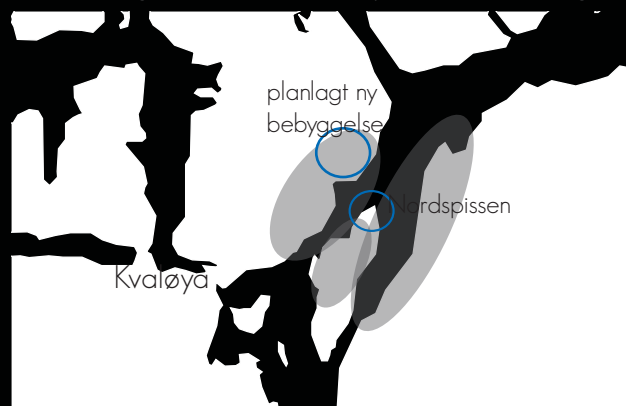
Området ligger i tilknytning til havet og har i dag et sterkt utviklingspotensiale da det for tiden er et lite brukt område med for det meste uberørt skog. Bebyggelsen på stedet er et og annet naust. Området er regulert til friluftsområde.

Grunnen til at dette er et egnet sted til oppgaven er på grunn av retningen mot nord-vest. I tillegg ligger det slik til at det er ganske skjermet for lysforurensning; det er ikke så mye bebyggelse i tilknytning til stedet for tiden. Det er også nærhet til havet og utsikt mot Kvaløya. En annen ting som gjør stedet interessant i tilknytning til oppgaven er nærheten til natur og samtidig bykjernen. Det er lett tilgjengelig for besøkende, og de trenger ikke reise så langt for å finne stedet. Selvom det er nærme bykjernen får man en følelse av å være alene på grunn av nærheten til naturen og at det ligger noe skjermet på grunn av skog.

Stedets potensiale i forhold til prosjektet ligger i at dette prosjektet kan være med på å fremheve stedets kvaliteter. I dag er det et sted ikke så mange besøker andre enn turgåere, og det er

egentlig ingenting på denne siden av Tromsøya. Det vil derfor være ønskelig at prosjektet skal være med på å gjøre området mer attraktivt samtidig som det får bevare sitt preg som friluftsområde. Prosjektet kan derfor bli set på som en katalysator til at flere kommer seg ut og besøker området i kontemplerende omgivelser i byen, men samtidig i naturen.

I følge kommunens fremtidsplaner for området rundt nordspissen og Kvaløysiden vil det etter hvert bli utbygd med flere boligfelt. Dette vil medføre sterk lysforurensning noe som vil ødelgge for en ekte opplevelse av nordlyset. På grunn av dette ser jeg på området som uegnet for dette prosjektet. Kartet under viser lysforurensning i området og hvordan dette vil påvirke tomtevalget.

0m 100 200 300 400 500

TOMT VI

FLØYA

Storsteinen, fjellheisen

Fjelleheisen er Tromsø desidert mest kjente og populære utsiktspunkt både for turister og lokalbefolkning. Fjellheisen anlegget er en pendelbane som går fra Solliveien i Tromsdalen 50 m.o.h opp til storsteinen på Fløya 421 m.o.h. Anlegget ble bygget av Brødrene Jakobsens Rederi som drev stort innen polar fangst, fiske, ekspedisjoner i Arktis og Antarktis. Byggingen startet i 1958 og ble offisielt åpnet i 1961 etter at Tromsøbrua stod ferdig. Anlegget er opprinnelig tegnet av arkitekt Gunnar Haugen, men den originale restauranten brant ned i 1979, og ble etterhvert erstattet med en tømmerhytte i 1992.

Området er et populært sted for turgåere. Det åpne fjellandskapet, nærhet til Tromsdalstinden og ikke minst utsikten gjør at det er gode forhold til å oppleve midnattsol så vel som nordlys på vinterstid. Her oppe kommer man unna den kunstige belysningen fra byen selv om det er lett tilgjengelig og sentrumsnært. Beliggenheten i tilknytning til sentrum er derfor veldig god. På toppen får du oversikt over hele landskapsrommet i Tromsø og hvordan selve byen ligger i landskapet.

På mange måter er beliggenheten i forhold til by og natur ganske unik. Jeg ser derfor på området som et velegnet sted for plassering av et observatorium fordi det her har mulighet til å bli et sted som brukes både av lokalbefolkning og turister samtidig som det også virkelig setter et fokus på selve Tromsø. Det er et faktum at det er en mangel på tilbud for turister og lokalbefolkning som samtidig setter Tromsøs klima, natur og opplevelser på kartet. Fløya er et svært populært sted for byens befolkning, og det er mange som går eller løper treningsturer opp fjellsiden for å få avkobling fra en ellers svært hektisk hverdag. Det å kunne tilby noe mer som gir en enda sterkere opplevelse av natur, rekreasjon, refleksjon og ettertanke tror jeg vil passe fint inn i dette området. Potensialet og forbedringsmuligheter av det som allerede er der er stort. Slik anlegget er i dag føler jeg ikke at tømmerhytta på toppen i tilknytning med anlegget gir stedet og besøkende den opplevelsen det burde hatt. Det opprinnelige bygget av Gunnar Haugen virker ut fra de gamle bildene mye mer stedstilpasset og gjennomtenkt enn det som står der nå som virker som det bare er plassert der uten noen form for tanke på situasjon, utsikt og landskap. Stedet observatoriet skal ligge er på Fløya.

0m 200 400

OPPSUMMERING

STRATEGI OG METODE

FREMDRIFTSPLAN

FORSLAG TIL INNLEVERT MATERIALE

STRATEGI OG METODE

Fagprofilen i oppgaven er i hovedsak prosjektering. Gjennom diskusjoner, teoretisk kunnskap og filosofier ønsker jeg å komme frem til et konkret, arkitektonisk formsvar. Med ønske om at diplomen skal være en oppgave der jeg utvikler meg selv som person og arkitekt har jeg satt opp noen mål for hva jeg ønsker å utvikle av evner innenfor faget.

MÅL:

- oppøve sterkere evner for å lese situasjonen/ landskapet raskt, og bruke det direkte inn i videre prosjektering

- oppnå en større kunnskap rundt konstruksjonsdetaljer, detaljering

- oppøve sterkere evner innen presentasjon og illustrering av prosjektet (salgsdelen av prosjekteringen)

PROSESS

For å systematisere prosessen skal jeg sette opp daglige mål, temauker og delmål for hele perioden. Hver uke skal oppsummeres i en nedskrevet logg; problemer som oppstår, når jeg møter motstand, refleksjoner rundt tema og diskusjoner. Pros-

essen vil være viktig i mitt prosjekt da det er der jeg viser for meg selv og andre tanker og utvikling både som person og arkitekt. For at jeg skal være i flyt i prosessen, har jeg satt opp noen retningslinjer med utgangspunkt i tidligere opplevde erfaringer fra studiet. Utfordringen ligger i å finne en balanse mellom fri, kreativ utfoldelse og en mer oppstrammet, konkret fremdriftsplan.

Oppstart:

Komme raskt igang med prosjekteringen, ikke analysere for mye og for lenge før jeg starter. Få igang kreativiteten med ulike workshop - male, rask skissering, holde meg selv inspirert ved å romantisere, hente inspirasjon fra abstrakt kunst etc.

Rammer:

Tenke gjennom og definere tydelige rammer som er viktige og førende i prosjektet. Holde fokus på disse rammene. Dette gjelder tomt, tema, program så vel som rammer jeg setter for arkitekturen. Samtidig er det viktig og være åpen, og det er lov å ombestemme seg hvis ting ikke funker.

Hender:

Utvikle prosjektet gjennom direkte kobling mellom hjerne og hånd. Dette gjelder f. eks skissering,

modellbygging. Dataverktøyet vil bli brukt ved behov til etterprøving og illustrering av skisseforslagene. Finpuss til illustrering.

Skala:

Skifte regelmessig mellom skalaer. Starte med det overordnede, gå mer inn på detaljnivå når det poetiske er på plass. Fokuser på enkeltdele. Få oversikt ved å gå tilbake til helheten.

Husk:

Senk tempoet, vær god ikke flink! Det er ikke kvantiteten av det som produseres som er viktig, men kvaliteten. KVALITET fremfor kvantitet!

Vær til stede i hver del av prosessen. La ting få utvikle seg, og ikke tving prosessen i en bestemt retning. Ikke vær forutinntatt. Stol på at du kommer dit du skal så husk fokuset i hver del.

Sist, men ikke minst: Ta pauser! Fri i helgene så lenge som mulig. Fokuser på at du skal ha det bra i hele prosjekteringsprosessen så gjør det som er bra for deg.

“ 11. *An artist's relation to silence:*

An artist has to understand silence

An artist has to create a space for silence to enter his work

Silence is like an island in the middle of a turbulent ocean

Silence is like an island in the middle of a turbulent ocean

Silence is like an island in the middle of a turbulent ocean

Marina Abramovic, *An artist's life manifesto*

november

desember

44

45

46

47

48

49

50

51

mti o tof | s mti o tof | s mti o tof | s mti o tof | s mti o tof | s mti o tof | s mti o tof | s mti o tof | s

oppsummering
prosess

24.11 innlevering
forarbeid i 2 eks.
til studieavd.

15.12
innlevering
diplom

utv. struktur i landskap

utv./finpuss

utv. form og funksjon, plan, snitt, fasade

utv./finpuss

utvikle romlighet, konstruksjonsdetaljer, materialitet

utv./finpuss

modellbygging, illustrering, ferdigstille tegninger, finpuss

“

When space remains silent, the mind engages into a dialogue with the surrounding, thus a relationship is created between man and space - a bonding between man and architecture.

Marina Tabassum

Starumsbukta, Kvaløya

FORSLAG TIL INNLEVERT MATERIALE

MODELLER

1:2000
1:500 - oversikt landskap
1:100 - utsnitt av prosjekteringsområdet

1:20 - romstudie, snittmodeller
1:10/1:5 - konstruksjonsdetalj

TEGNINGER

1:100 Snitt (målestokk kan diskuteres)
1:100 Plan
1:100 Fasade
1:100 Oppriss

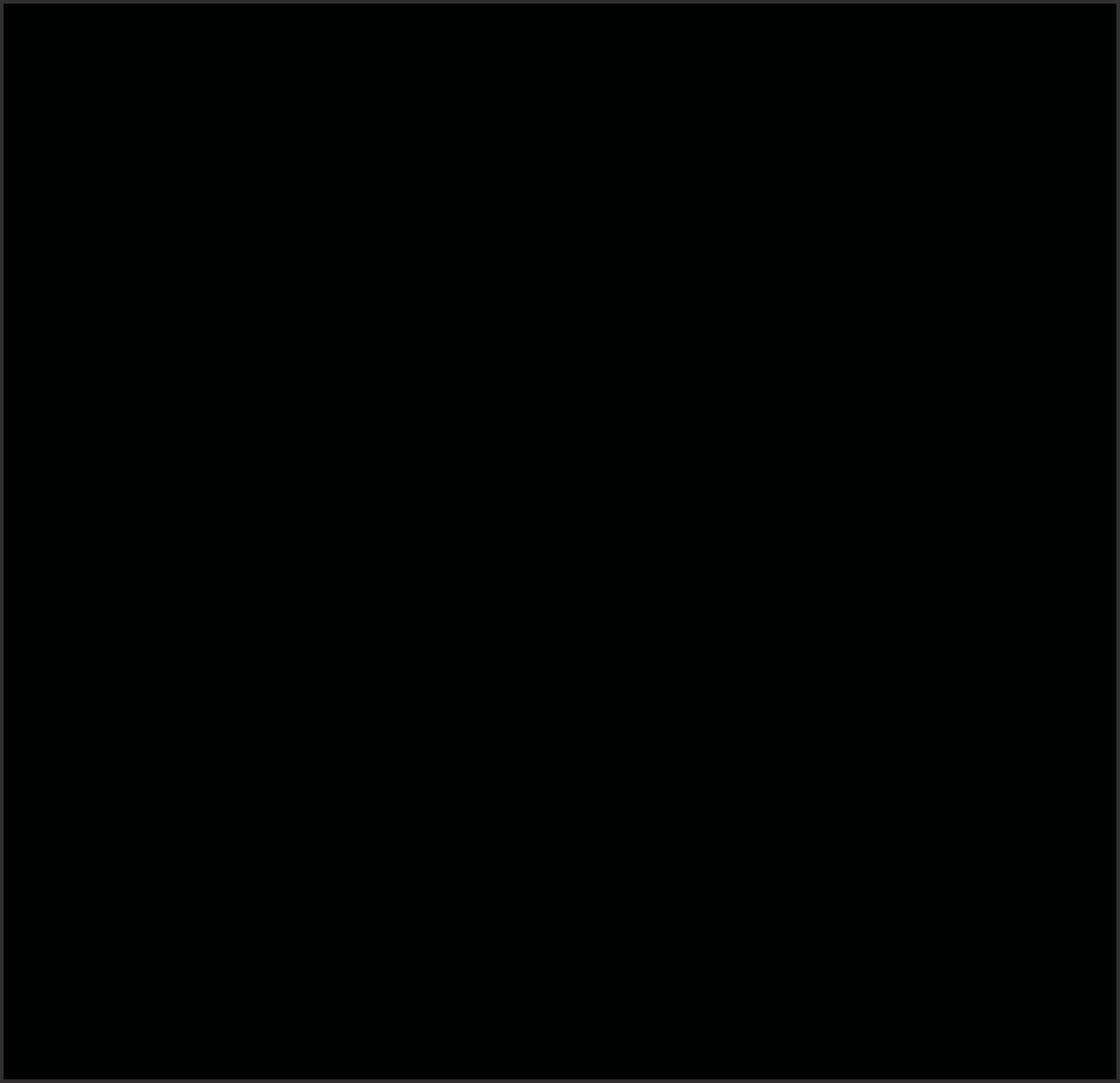
1:500 (1:1000?) - situasjonsplan

ILLUSTRASJONER

romlige studier
collage - stemning
materialpalett

HEFTER

forarbeid
prosjekthefte
prosesshefte

“To me, buildings can have a beautiful silence that I associate with attributes such as composure, self-evidence, durability, presence, and integrity, and with warmth and sensuousness as well; a building that is being itself, being a building, not representing anything, just being.

Peter Zumthor

TID FOR ETTERTANKE

Vi lever i et multitaskesamfunn. Vi lever i en tid der vi skal rekke over alt og gjøre mest mulig på kortest mulig tid. Vi skal lykkes, vi skal leve det perfekte livet og vi skal vise det til alle og enhver hele tiden. Det er ikke lenger nok å fortelle venner og familie at du har vært på en fjelltur i helgen. Du skal legge ut bildet av fjellturen på sosiale media når du er på fjellet. Jeg er redd for at fjellturen i seg selv ikke lenger er så viktig. Resultatet av turen avhenger om hvor mange "likes" du har fått på facebook. Hvis du skulle være så uheldig og ikke får mange nok "likes" som du ønsket blir du kanskje skuffet og tenker at turen var forgjeves. I et annet scenario er du kanskje på café med gode venner, men ingen snakker sammen fordi alle sitter å trykker på sin smarttelefon og igjen legger ut bilder av hvor hyggelig dere har det, men er det egentlig så hyggelig? Er vi tilstede i livene våre, i det virkelige livet eller lever vi et retusjert, fiktivt perfekt liv på sosiale media der meningen med livet avhenger av hvor mange "likes" du har fått? Har teknologien tatt overhånd over våre liv? Hva slags tid lever vi i og hvem er menneskene i tiden vi lever i?

Gjennom dette diplomprosjektet ønsker jeg å reflektere over tiden vi lever i som mennesker. Det

at vi lever i en tid der alt har blitt mer tilgjengelig enn det var for bare noen tiår siden, stor informasjonsflyt og den raske teknologiske utviklingen, tror jeg gjør noe med oss som mennesker i lengden. På den ene siden er det mye bra som fører med en slik utvikling. Vi lever i et mer åpent samfunn der hver enkelt kan få uttrykke sine meninger. Verden har blitt mindre, vi vet mer om hverandre og andre kulturer og levemåter. Mer kunnskap medfører mer respekt og forståelse ovenfor andre mennesker og kulturer. Det jeg personlig er sterkt kritisk til er at vi hele tiden skal være på hugget. Vi skal ikke bare sitte å motta masse informasjon fra verden rundt oss, vi skal også vise frem våre liv på et helt intimt, privat nivå. Fortelle om og vise frem hva vi gjør hver eneste kjedelige hverdag. Internett er nåtidens største sladrekjerring og vi elsker sladder! Vi elsker å se hvordan andre lever sine liv og vi prøver å måle oss opp mot hva andre gjør og hvordan de gjør det. Det er viktig å huske på at det som legges ut for at gud og hvermann skal få se er et retusjert innblikk i noens liv. Vi skryter på oss mer enn sannheten. Kanskje det er på grunn av et økende behov for å drømme seg bort fra virkeligheten? Hvis den teknologiske utviklingen fortsetter i like høyt tempo, hvordan vil vi som

mennesker forholde oss til det?

Jeg tror ikke at vi utvikler oss like raskt som teknologien. De helt grunnleggende behovene blir kanskje ikke stimulert på riktig måte, vi blir ikke utfordret nok til å utvikle evner på samme måte som tidligere. Alt er mye mer komfortabelt enn det var tidligere. I stedet for å gå ut av sin egen stue og møte mennesker ansikt til ansikt, sitter mange trygt plassert i sofaen med telefonen i hånden og chatter på facebook eller andre sosiale medier. Nærkontakten med andre blir borte, lese kroppspråk blir borte, livet blir falskt.

Dette prosjektet er en refleksjon og en diskusjon rundt tiden vi lever i nå og menneskene i tiden. Prosjektet er en motpol til dagens raske, teknologiske utvikling. Jeg tror og håper at det vil oppstå en motreaksjon på alt som skjer i dag. Min oppgave blir dermed å komme med et arkitektonisk utformet debattinnlegg i denne diskusjonen. Til syvende og sist handler det om mennesket og en påminnelse om at vi er en del av naturen og ikke teknologien. Det må vi aldri glemme. Kanskje vi er inne i en tid der det snart er på tide å gå tilbake til et mer "primitivt" liv - et liv basert på grunnlaget for vår eksistens. Det

handler om å være tilstede i oss selv og omgivelsene som vi også er en del av. En påminnelse om at alt vi gjør påvirker også våre omgivelser på godt og vondt. Kanskje tiden er inne for å bli påminnet nettopp dette; at vi ikke må glemme oss selv i en overfladisk og høyteknologisk verden.

Ut fra dette og som en avslutning på prosessen med forarbeidet der jeg ved hjelp av forarbeidet som et verktøy har diskutert og reflektert meg frem til en diplomoppgave, kan hele oppgaven oppsummeres i en enkel setning:

Jeg skal lage et observatorium for kontemplasjon, refleksjon og ettertanke

det er tid for ettertanke.

*In their manifesto in the New York Times Rothko and
Gottlieb had written: "We favor the simple expression
of the complex thought. We are for the large shape
because it has the impact of the unequivocal. We wish
to reassert the picture plane. We are for flat forms
because they destroy illusion and reveal truth."*

No. 4, Mark Rothko (1964)

KILDEHENVISNING

OPPGAVEN

https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/oa_200702/aslaksen.pdf

FUNKSJON

<http://www.designboom.com/contemporary/observatories.html>

http://en.wikipedia.org/wiki/Archaeoastronomy_and_Stonehenge

<http://www.english-heritage.org.uk/daysout/properties/stonehenge/>

http://en.wikipedia.org/wiki/Goseck_circle

<http://snl.no/observatorium>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Observatory>

<http://www.rintalaeggertsson.com/O.html>

<http://www.tv2.no/nyheter/innenriks/nordlysturisme-folk-kommer-hit-og-graater-3989480.html>

<http://www.archdaily.com/433232/kielder-observatory-charles-barclay-architects/>

TEMA

Mellom jord og himmel, Chr. Norberg-Schultz, Pax forlag 1992

The Eyes of The Skin, Juhani Pallasmaa

Jones, Michael 1992: Persepsjon og Landskap - landskap som sosial og kulturell konstruksjon. Arbeider fra Geografisk institutt, Trondheim. <http://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/102/thesis.pdf?sequence=1> Jan Ingolf Kleppe (2000)

Mennesker og steder i et nordnorsk landskap - en studie av landskapsforståelse og landskapsbruk fra jernalderen til nyere tid. Jon Gunnar Blom 2012 <http://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/4309/thesis.pdf?sequence=2>

Phenomenology of Perception, Maurice Merleau-Ponty, 1962

PROGRAM

<http://www.yatzer.com/Fogo-Island-Studios-Saunders-Architecture-Newfoundland-Canada>

<http://www.saunders.no/index.php>

serpentine gallery pavilion 2011: <http://si.wsj.net/>

public/resources/images/OB-VB755_mag111_G_20121023223837.jpg

spinx observatory: http://2.bp.blogspot.com/-f1tpMH-VMiS8/T2NTpCjiDel/AAAAAAAAARhA/uaqNvwrGD_c/sl600/sphinx+observatory+switzerland+3.jpg

STED

Det nordnorske kystlandskapet: Ottar nr. 4 1995, Mennesket og landskap.

Nordlyset og midnattsolen: Ottar nr. 4 2004, Nordlyset fra fantasi til forskning, Tromsø Museum ved Asgeir Brekke.

ILLUSTRASJONER

forside: Cathrine

kunstverk:

The Deep, Pollock: <http://www.wikipaintings.org/en/jackson-pollock/the-deep-1953>

Lavender Mist, Pollock: <http://www.wikipaintings.org/en/jackson-pollock/number-1-lavender-mist-1950-1>

no. 4, Rothko: <http://www.wikipaintings.org/en/mark-rothko/no-4-1964>

funksjon:

stonehenge: <http://www.express.co.uk/news/weird/446535/Stonehenge-was-the-prehistoric-centre-for-rock-music>

jantar mantar: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5d/Jantar_Mantar_New_Delhi.jpg

Nordlyset og midnattsolen:

<http://static.forskning.no/00/17/84/14/Solvind-magnetfelt.jpg>None.full.jpg

Andre illustrasjoner er private foto.

KOMMENTAR TIL FORARBEIDET

Helt fra starten av forarbeidet har tanken bak masteroppgaven vært å lage et prosjekt som skulle handle om noe mer enn bare funksjonen og programmet. Jeg ønsket å lage et sted som inviterer mennesker til å observere seg selv i samsvar med omgivelsene. Jeg brukte forarbeidet som et verktøy til å komme frem til hva masteroppgaven skulle være. Samtidig har jeg tillatt prosjektet å utvikle seg i den retningen det måtte ta, men hele tiden vært bevisst på utgangspunktet, tegningen på forsiden av dette forarbeidet. Jeg visste at dette var prosjektet med en gang jeg hadde skissert den under en skolegjennomgang. Hvordan prosjektet utviklet seg, hva det skulle være og hva det kunne bli ønsket jeg å gi en åpen prosess. Jeg ønsket å la prosjektet få utvikle seg i den retningen det måtte uten å ha for faste rammer på hva det skulle være. Derfor var det også særdeles utfordrende å sette opp et program i forarbeidet. Etter hvert som jeg begynte på prosjekteringen valgte jeg, etter å ha gått gjennom alt fra hotell, overnattingssted til informasjonssenter for nordlys til å ende opp med noe i helt andre enden. Et prosjekt der opplevelsene i naturen og i arkitekturen er selve programmet, og der resultatet ikke er en bygning med fire vegger, gulv og tak. Hvordan det jeg har endt opp med samsvarer med det jeg ønsket å

undersøke i forarbeidet, vet jeg ikke. Det eneste jeg vet er at jeg har hele tiden kjent at prosjektet var noe som *lå i luften*. Min oppgave ble dermed å få det manifestert ned i en fysisk form med utgangspunkt i det jeg har diskutert og reflektert rundt i dette forarbeidet. Det viktigste for meg har vært å lære seg å stole på prosessen underveis og la prosjektet oppstå ut fra en prosess og ikke ut fra å finne *det rette svaret*. På mange måter har diplomen vært en øvelse i å være i en kreative prosess og bli bevisst hvordan jeg, både fysisk og psykisk har reagert på det. Prosessheftet har derfor for meg tidvis vært min psykolog under hele prosjekteringsfasen og hjulpet meg til å bli mer bevisst hvordan jeg reagerer når jeg møter motstand og når det er flyt. Rett og slett en hjelp til å bli mer bevisst hvordan jeg arbeider i en kreativ prosess.

Oppsummert går prosessen med forarbeidet til endt prosjekt fra å være et tenkt prosjekt med hovedfokus på bare midnattsol og nordlys til å bli et prosjekt som går i ett med naturen som helhet og ikke bare noen typer fenomener. Det er en studie av hvordan arkitekturen forholder seg og endrer seg med årstidene, vind og vær. Sist, men ikke minst er prosjektet et forsøk på hvordan

arkitektur kan være med på å bevare et sjørt
landskap samtidig som det gir noe tilbake til men-
neskene i opplevelsen av naturen.

Takk til:
Bjørn Otto Bråten
Rose-Marie og Odd Steinsvik,

for interessante, lærerike og spennende samtaler
om arkitektur, og være det dyttet jeg trengte for å
komme i mål og ha tro på meg selv og prosjektet.

